

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

Prispevki k didaktiki zgodovine

LETNIK XXII

3 / 2024

DIDA
ODOVINE • D
ELEK ZA ZGO
DEPARTMENT
ISTORY • DID

*Letnik 22, številka 3
2024*

*Prispevki
k didaktiki zgodovine*

Vsi prispevki so avtorska dela in niso lektorirani.

ISSN: 1581-8721 (elek. verzija)

Oddelek za zgodovino

*Filozofske fakultete**Kazalo*

<i>Predgovor</i>	4
POLONA SALAZAR ZUPANC IN KATARINA ŽMAK: EMONA NA DLANI: ZGODOVINSKO ODKRIVANJE S TELEFONOM	6
GAŠPER HRIBERŠEK, DOMEN KUNIČ: UČNA POT O ZGODOVINI TRBOVELJSKIH RUDARJEV ZA SREDNJEŠOLCE	16
LENA FIDEL IN NIKA ČESNIK: KRAJŠA EKSKURZIJA Z VLAKOM PO JUŽNI ŽELEZNICI MED POSTOJNO IN ILIRSKO BISTRICO	25
POLONA MEGLIČ IN TAMARA KLEPEC: VAS DUPLJE IN SKRIVNOST »UDINBORŠKE GMAJNE« - UČNA POT OD ANTIČNEGA GRADIŠČA DO BAROČNE CERKVE	38
JERNEJ MISLEJ IN NIKA PLOHL: ZGODOVINAR ZA EN DAN: RAZISKOVANJE ZGODOVINE POSTOJNE NA PRELOMU IZ 19. V 20. STOLETJE	48
EVA KRŠTINC IN ZALA BLAZINA: OKOLI SVETA? TAKOJ! – UČNA URA O ALMI M. KARLIN	56
MATIC KRISTAN: OD BUKEV DO OPTIČNEGA KABLA: ZGODOVINSKA UČNA POT PO RIBNICI NA POHORJU	67
<i>Avtorji prispevkov</i>	78

Predgovor

Na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete so študentje in študentke 2. letnika magistrskega pedagoškega (eno in dvopredmetnega) študijskega programa zgodovine v študijskem letu 2023/24 napisali didaktične članke, ki se nanašajo na izvenšolski pouk zgodovine, s poudarkom na digitrajnosti.

Njihov rezultat je objavljen v tretji številki XXII. letnika publikacije Prispevki k didaktiki zgodovine.

Svoje izkušnje pri pisanju člankov bodo lahko kot bodoči učitelji zgodovine koristno uporabili pri pedagoškem delu.

Urednica: Danijela Trškan

IZVENŠOLSKI POUK ZGODOVINE

POLONA SALAZAR ZUPANC IN KATARINA ŽMAK: EMONA NA DLANI: ZGODOVINSKO ODKRIVANJE S TELEFONOM

UVOD

Pričujoči članek pelje nas, (bodoče) profesorje, in dijake v antično mesto Emono. Zakaj prav tja? »Preučevanje lokalne zgodovine oz. domačega kraja je temelj za poznavanje in razumevanje dogajanja ter življenja najprej v domačem kraju, potem v Sloveniji, Evropi in svetu.«¹ Povedano pa ne pomeni, da je sledeča učna ura namenjena le Ljubljčanom. Vsaj fragmentarno poznavanje zgodovine prestolnice je cilj, ki bi ga morale zasledovati vse slovenske šole. Učna priprava obravnava pouk izven učilnice – prvi vsebinski poudarek se izvede v Mestnem muzeju Ljubljana, druga dva pa na dveh lokacijah starorimskega mesta – v Arheološkem parku Emonska hiša in na mestu nekdanjega foruma, tj. na Ferantovem vrtu. Profesor v opisano učno uro vključuje tudi dve komponenti, ki sta vedno bolj prisotni v globalnem šolskem prostoru, digitalizacijo in trajnostni razvoj.

POUK IZVEN UČILNICE Z ELEMENTOMA DIGITALIZACIJE IN TRAJNOSTNEGA RAZVOJA

Glede na *Council for Learning Outside the Classroom* je učenje izven učilnice poučevanje v zaprtih in odprtih prostorih izven šolske učilnice.² Takšen način pouka omogoča izboljšanje učnega procesa in uspeha, ter predstavlja še številne druge prednosti, denimo povečano motivacijo in željo po učenju, širjenje obzorij, krepitev medvrstniških stikov, okoljske ozaveščenosti, gibanje idr.³ Delo zunaj šolskih zidov pa ne predstavlja ovire, da v pouk ne bi mogli vključevati tudi informacijske tehnologije – digitalne kompetence dijakov pri pouku izgrajujemo tudi tako, da mora učenec pridobljeno teoretično znanje osmisliti in ga smiselno uporabiti v konkretnih situacijah.⁴ Slednje lahko profesor udejanji tudi tako, da se z učenci odpravi na zgodovinski sprehod po Emoni, kjer bo (obvezni) učni pripomoček postal osebni telefon. Smotra, ki ju s tem zasledujemo, sta na

¹ Trškan, D. *Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem: Naloge malo drugače*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2007, str. 6.

² Topolovec, A. *Učni sprehod po sledih rimskega Ptuja kot oblika izkustvenega učenja izven učilnice pri poučevanju družbe v 4. razredu osnovne šole* (Magistrska naloga). Maribor: Univerza v Mariboru, 2022, str. 13.

³ Prav tam. Str. 20–23.

⁴ Wechtersbach, R. *Digitalna kompetenca in njeno izgrajevanje*. Zgodovina v šoli, XX, 3-4, str. 4.

eni strani učenje (dijak preko video in avdio posnetkov spoznava starorimski način življenja), na drugi pa sprotno spremljanje in preverjanje znanja (dijak preko vprašalnikov in kvizov evalvira svoje védenje o Emoni).

Poleg digitalnega prehoda, ki ga predvideva Evropska unija, je ključen pri njenem delovanju tudi trajnostni razvoj. »Na področju trajnostnih vsebin in izzivov so pomembne ugotovitve in spoznanja zelo različnih znanosti, ki so običajno tudi medsebojno prepletena.«⁵ Svetovna komisija za okolje in razvoj trajnostni razvoj definira kot »razvoj, ki zadovoljuje trenutne potrebe, ne da bi pri tem ogrožal zadovoljevanje potreb prihodnjih generacij«⁶. V načrtovani učni uri se bodo profesor in učenci dotaknili več trajnostnih tematik, na primer (ne)enakost spolov, revščina, sanitetne razmere in mir, s poudarkom na socialni zgodovini. »Za prihodnost današnjih mladih je pomembno, da so usposobljeni za prepoznavanje podnebnih, družbenih in ekonomskih izzivov ter pripravljeni na ustrezno odzivanje nanje.«⁷ Na ekskurziji po rimskem mestu bodo dijaki napoteni k iskanju rešitev sodobnih izzivov, ob tem pa jim bodo v pomoč kompromisi, ki so jih sprejemali že stari Emonci.

ORGANIZACIJA EKSURZIJE

V 1. letniku gimnazijskega programa z dijakinjami in dijaki obiščemo središče Ljubljane in si ogledamo nekaj arheoloških ostankov antične Emone ter na takšen način učilnico kot učni prostor prestavimo v živi svet.⁸ V zadnji učni uri pred izvedbo ekskurzije učencem na kratko predstavimo, kako bo potekala učna ura izven učilnice in povemo, katere potrebščine bodo potrebovali za uspešno delo. Zberemo se v atriju Mestnega muzeja Ljubljana, kjer izvedemo uvodno motivacijo v obliki tehnike nevihte možganov. Učence povprašamo, kaj jim najprej pade na misel ob omembi besedne zveze rimska družba in na takšen način tudi preverimo njihovo predznanje. V nadaljevanju jim na kratko predstavimo, kaj vse se bomo danes naučili in kaj vse si bomo ogledali. Pojasnimo jim, da si bomo ogledali ostanke antičnega mesta Emone, ki ga je dal zgraditi sam cesar Avgust in da bomo skozi njih spoznavali vsakdanje življenje Rimljanov.⁹ Razložimo jim, da bo

⁵ Mravlje, F. *Umeščanje trajnostnega razvoja v vzgojo in izobraževanje*. Vodenje v vzgoji in izobraževanju, 20, 2, str. 10.

⁶ Spletna stran SIQ. https://www.siq.si/nase-dejavnosti/certificiranje-organizacij/predstavitev/trajnostni_razvoj/ (Datum zadnjega dostopa: 16. januar 2024).

⁷ Mravlje, 2002, str. 1.

⁸ Mihelčič, N. *Razumeti zgodovino – muzejsko delo pri pouku zgodovine*. *Zgodovina v šoli*, letnik 22, št. 1–2, 2013, str. 25.

⁹ Šašel Kos, M. *Izginjajoči nagrobnik in druge zgodbe iz Emone*. [Inštitut za arheologijo ZRC SAZU Založba ZRC](https://www.zrc-sazu.si/zalozba-zrc/), 2015. Str. 10.

učna ura trajala približno 60 minut, izvedla pa se bo na treh različnih lokacijah: začeli bomo v kleti Mestnega muzeja Ljubljana, pot bomo nadaljevali na arheološki park Emonska hiša, zaključili pa bomo v samem srcu Emone; nekdanjem rimskem trgu oziroma *forumu*.¹⁰ Učencem podamo še natančna navodila za delo: prosimo jih, da si pripravijo mobilne telefone in pisalo ter jim razdelimo učno-delovne liste za individualno reševanje. Ponovno jih opozorimo na pravila obnašanja v muzeju in jih opozorimo na varnost pešcev v cestnem prometu.

Z uporabo mobilnih naprav v učni uri bomo na takšen način spodbudili digitalno pismenost dijakov in jih urili v iskanju uporabnih in verodostojnih zgodovinskih informacij s pomočjo IKT. Dijaki bodo z izvedbo učne ure v muzeju in arheološkem parku razvijali odgovoren in pozitiven odnos do ohranjene kulturne dediščine iz obdobja starega veka.¹¹

PRVI VSEBINSKI POUDAREK: MUZEJSKA KLET – 15 minut

Iz atrija se z dijaki odpravimo v muzejsko klet in se zberemo okrog ostankov rimske ceste. Dijake spomnimo na obseg Rimskega imperija in njegovo multikulturnost ter pojasnimo, da so ključno vlogo pri tem povezovanju različnih ljudstev v celoto imele tudi dobro zgrajene rimske ceste. Profesor jim obrazloži njihov pomen ter njihove glavne značilnosti, v nadaljevanju pa predstavi še ostanke rimskega gostišča oziroma *popine*, kot so mu rekli takrat.¹² Pojasni jim, da so jih gradili ob cestah ter kot zanimivost omeni, da so včasih v ta hodili obedovati samo revni Rimljani. Dijake opozori, je bila rimska družba za razliko od prazgodovinskih družb že dobro razslojena. S tem spodbuja razmislek o neenakopravni porazdelitvi bogastva in socialnih razlikah. Nekaj besed nameni tudi značilnostim tedanje prehrane in z zabavnimi vprašanji (npr: »katerih sestavin takrat pogača (predhodnica pice) ni vsebovala?«) spodbuja aktivno sodelovanje dijakinj in dijakov. Razlago v kleti zaključí s tem, ko dijakom obrazloži, da so Rimljani poleg gostišč ob cestah gradili še nekaj čisto drugega, namreč kloake. Razloži jim, da so bile kloake rimski kanalizacijski kanali po katerih je tekla umazana, odpadna voda in se stekala v današnjo reko Ljubljanico.¹³ Med razlago

¹⁰ Argo: časopis slovenskih muzejev. Narodni muzej v Ljubljani, Ljubljana: 2011. Str. 118.

¹¹ Učni načrt zgodovina: gimnazija (elektronski vir), dostopno na: https://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimnazije.pdf; Ministrstvo za šolstvo in šport : Zavod RS za šolstvo, 2008. Str. 10-14. (Datum zadnjega dostopa: 16. januar 2024).

¹² Vir: muzejska razstava; *Ljubljana, zgodovina, mesto*.

¹³ Gaspari, A. *Voda v rimski Emoni: razvoj vodooskrbe in komunalne infrastrukture v rimskih mestih: primer kolonije Julije Emone*. Ljubljana: Muzej in Galerije Mesta Ljubljane, 2016.

profesor tudi opomni dijake, da sproti in individualno rešujejo nalogi 1. in 2. na učno delavnem listu.

Temo aktualizira s tem, da dijake ustno sprašuje, kam se odpadna voda steka danes in s tem spodbuja kritičen premislek o varovanju okolja. Kot zanimivost profesor omeni, da so se kloake večkrat tudi zamašile in da so bili za čiščenje teh zadolženi sužnji. S tem dijake spomni, da so bili Rimljani že sužnje lastniška družba.¹⁴ Dijaki ob tem s telefoni skenirajo kodo na učno-delavnem listu prisluhnejo zgodbi osvobojenega sužnja in odgovorijo na zapisano vprašanje. Na takšen način naslovimo socialni in predvsem emocionalni vidik učenja ter s tem sledimo ciljem izobraževanja za trajnostni razvoj.¹⁵ Profesor jih spodbudi, da si na kratko tudi sami ogledajo arheološke ostanke in se dotaknejo predmetov. Spodbudi jih tudi k reševanju kvizov na pametnih tablicah, ki jih ponuja muzej. Učenci na takšen način ponovijo slišano snov, profesor pa tako poskrbi za uporabo sistema zaznavnih tipov imenovanega VAGOG ter uporabo IKT v izobraževalne namene. Za konec profesor poudari, da se je življenje v času Emone bistveno razlikovalo od življenja, kot ga poznamo danes. Da bi tega bolje raziskali, dijake povabi na naslednjo lokacijo: arheološki park Emonska hiša in jih še enkrat opozori na varnost pešcev v prometu.

EMONA NA DLANI:
ZGODOVINSKO ODKRIVANJE S TELEFONOM

1. POSTAJA: MUZEJSKA KLET.

 Z ravno črto ustrezno poveži.

POPINA	kanalizacijski kanal
KLOAKA	rimsko mesto, ki ga je na naših tleh ustanovil cesar Avgust
FORUM	rimsko gostišče
EMONA	rimski trg, središče mesta

2. Odpadna voda se je v času Emoncev stekala v reko. Razmisli in zapiši kam se odpadna voda iz kanalizacijskih kanalov steka danes? Ali lahko v odpadni vodi in kanalizaciji danes najdemo kakšne snovi, ki jih v času Emone še niso poznali?

3. Skeniraj QR kodo in prisluhni zgodbi sužnja iz Emone! Katera dela so morali opravljati sužnji v Emoni?

Slika 1: Učno-delovni list, str 1.¹⁶

¹⁴ Harper, K. *Slavery in the Late Roman World, AD 275–425*. Cambridge University Press, 2011, str. 10–16.

¹⁵ Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj. Dostopno na: https://www.zrss.si/wpcontent/uploads/2022/03/VITR_za_2030-1.pdf Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2022, str. 17. (Datum zadnjega dostopa: 16. januar 2024).

¹⁶ Predvidene rešitve prvega vsebinskega poudarka:

DRUGI VSEBINSKI POUČILSKO: EMONSKA HIŠA – 12 minut

V drugem vsebinskem poučilu si dijakinje in dijaki ogledajo arheološki park Emonska hiša ter поближе spoznajo vsakdanje življenje Emoncev. Pred vstopom profesor še enkrat ponovi pravila in učence opozori, da hodijo samo po označenih poteh. Dijaki z mobilnimi napravami skenirajo QR kodo na muzejski informacijski tabli in si za lažjo vizualizacijo ogledajo 1 minuto videoposnetka, ki prikazuje Emonsko hišo. Po tem, jim profesor v parku še v živo pokaže ostanek hipokavsta-rimskega ogrevalnega sistema in delno ohranjen mozaik. Ob tem jim razloži, da so si tega lahko privoščili samo tisti z več premoženja in pojasni še dodatne razlike med življenjem revnejših in bogatejših Emoncev.¹⁷ Ob opisovanju razlik dijaki rešujejo nalogo 4 na učno delavno listu. Profesor razlaga zaključki s poučilkom na neenakosti spolov. V okviru tega dijakom razloži, da se je življenje moškega in ženske v rimskem času zelo razlikovalo. Medtem, ko so moški gradili ceste, varovali obzidje, opravljali delo legionarja ob mirnejših dneh pa hodili na forum in se tam politično udeleževali so ženske pretežno ostajale doma. Razloži jim, da se je takrat od žensk pričakovalo, da se bojo čim prej poročile in opravljale vlogo žene in matere.¹⁸ S tem jih opozori, da pravice žensk danes niso samoumevne ter da je bila pot do njih dolga in naporna, obenem pa zastavi vprašanje »ali imajo danes ženske enake pravice kot moški?« in s tem spodbudi kratko debato ter kritičen razmislek o aktualnih razmerah. Razlago na arheološkem parku zaključijo še z nekaj besedami o družini v rimskih časih. V njej še dodatno pozori na strogo hierarhijo, ki je takrat vladala in se odražala tudi znotraj zidov Emonske hiše. Ob koncu razlage profesor dijakom razdeli v manjše skupine in jih prosi, da s telefoni skenirajo kodo na učno-delavno listu ter prisluhnejo zgodbi Rimske žene. Ob koncu videoposnetka dijaki v skupinah izpolnijo nalogo 5 na učno delavne listih.

- 1. naloga: Popina-rimsko gostišče, kloaka-kanalizacijski kanal, forum-rimski trg, središče mesta, Emona-rimsko mesto, ki ga je na naših tleh ustanovil cesar Avgust.

-2. naloga: Odpadna voda se danes steka v čistilne naprave. Da, npr: razna kemijska čistila, toaletni papir..

-3. naloga: morali so čistiti kloake, opravljali so gospodinjstva pravila, ipd.

¹⁷ Carcopino, J. *Daily life in Ancient Rome*. Harmondsworth: Penguin, 1986.

¹⁸ Ferle, M. *Zgodovina Ljubljane: od kolišč do zelene prestolnice*. Ljubljana: Mestni muzej, Muzej in galerije mesta Ljubljane, 2018.

2. POSTAJA: EMONSKAHISA

4. Preberi spodnje trditve. Če je trditev pravilna na črto napiši DA, če je napačna pa NE.

Mozaik so si lahko privoščili tako revni, kot tudi bogati Rimljani. _____

Freskam lahko z drugo besedo rečemo tudi stenske poslikave. Bile so značilne za hiše v Emoni. _____

Hipokavst je sistem električnega stenskega in talnega ogrevanja. _____

Revnejšim družinam je pri hišnih opravilih pomagal suženj. _____

V rimski družini je imela glavno besedo žena. _____

5. Avtentična naloga: predstavlja si da si ženska, ki živi v Emoni. Napiši peticijo cesarju za večjo enakopravnost. Kaj boš zahtevala?

Slika 2: Učno-delovni list, str 1.¹⁹

TRETJI VSEBINSKI POUDAREK: FERANTOV VRT – 15 minut

Z dijaki nadaljujemo učno pot do Ferantovega vrta, kjer spregovorimo o tem, kako je izgledal rimski forum, nato pa se ponovno vrnemo k rdeči niti – socialni zgodovini, tj. rimsko otroštvo in šolanje, kjer spregovorimo tudi o neenakosti v izobraževanju dečkov in deklic.

Profesor v nekaj minutah opiše rimski trg, ki je predstavljal središče mesta. Ob opisovanju zgradb, ki so forum obkrožale, ter dejavnosti, ki so se odvijale na tem mestu, dijaki rešujejo nalogo 3. 1. z učno-delovnega lista. Dijaki lahko opazujejo, kako se je mesto nekdanjega zelo velikega trga spremenilo – danes se okoli nekdanjega foruma dviga stanovanjski kompleks. Zanimivost, ki jo omenimo je ta, da se na robu trga nahaja steber, ki označuje prostor rojstne hiše arhitekta Jožeta Plečnika, ki je bil velik navdušenec nad antiko in se je spraševal, kje se je nahajal emonski trg, katerega lokacija za časa Plečnikovega življenja ni bila odkrita. Dijaki morajo pomisliti tudi na to, kateri sodobni spletni forumi služijo podobnemu namenu, na primer Facebook ali Tik Tok. V nadaljevanju profesor opiše oblačilno kulturo starih Rimljanov, dijaki pa s pomočjo telefona »oblečejo« rimska šolarja v 3. 2. nalogi. Zadnja naloga tretjega vsebinskega poudarka (3. 3.) predvideva individualno delo. Učenci s pomočjo telefonov (in fakultativno slušalk) poslušajo pesem, ki se nahaja na spletni strani Mestnega muzeja Ljubljana. Pesem opiše življenje emonskega

¹⁹ Predvidene rešitve drugega vsebinskega poudarka:

-4. naloga: NE, DA, NE, DA, NE.

-5. naloga: zahtevajo lahko: pravico do avtonomije, volilno pravico, pravico do dela, do izobraževanja, ipd.

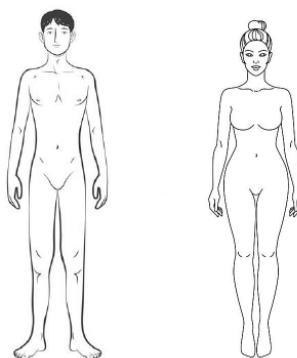
otroka, od otroštva do odrasle dobe. Ta naloga je namenjena predvsem sprostitvi, humorju in nagovarjanju učence, ki se v večji meri istovetijo z avditivnim načinom zaznavanja.

3. POSTAJA: FERANTOV VRT

3. 1. Dopolni spodnje besedilo.

Na sredini vsakega rimskega mesta se je nahajal forum oz. rimski _____. Na njem so bile pomembne stavbe: _____ (svetišče posvečeno rimskim božanstvom), _____ (trgovsko-sodna zgradba) in _____ (mestna hiša). Okrog foruma so bile postavljene trgovine in stojnice, na njem pa so se zbirali, trgovali in seznanjali z vsakdanjimi novicami. Primer spletnega foruma, na katerem si ljudje še danes izmenjujejo mnenja in se družimo, je _____ (napiši svoj lasten primer).

3. 2. Na desni strani je skica dveh šolarjev iz Emone. Skiciraj jima oblačila (npr. toga) in nakit (npr. amulete). Za pomoč uporabi spletna orodja (npr. Google Slike).

3. 3. Skeniraj QR kodo in poslušaj pesem »Jo, jo, jst sm Rimljan!«. V kratkih povedih odgovori na spodnja vprašanja.

- Zakaj so rimski otroci nosili obeske?
- Kdaj so otroci začeli hoditi v šolo?
- Kako je fant postal moški?
- Ali je bila šolska obveznost enako dolga za fante in dekleta? Kaj pa danes?

Slika 3: Učno-delovni list, str. 2.²⁰

²⁰ Predvidene rešitve tretjega vsebinskega poudarka:

- 3. 1. naloga: Manjkajoče besede so forum, tempelj, bazilika, kurija in npr. X, Twitter, Facebook.

- 3. 2. naloga: Naloga nima enoznačne rešitve, temveč dijaki Rimljanoma narišejo oblačila po svojem okusu, naj pa spominja na profesoričin opis iz razlage (toga, amulet ipd.). Vir za skici: Silhuete moškega in ženske. <https://www.freepik.com/> (Datum zadnjega dostopa: 16. januar 2024).- 3. 3. naloga: Rimski otroci so nosili obeske, da so jih ti barovali pred zli duhovi. Otroci so začeli hoditi v šolo s šestimi leti. Fant je postal moški s posebnim iniciacijskim obredom. Šolska obveznost je bila daljša za fante, danes pa je enaka za oba spola.

ZAKLJUČEK EKSKURZIJE – 5 minut

Zadnjih pet minut ogleda Emone se profesor in dijaki postavijo v krog. Najprej profesor povpraša, če so vsi uspeli rešiti učno-delovni list v celoti. Dopolnjevanju nalog sledi refleksija ekskurzije, pri kateri si profesor pomaga z naslednjimi vprašanji:

- Kaj vam je bilo danes najbolj všeč?
- Ali ste danes slišali kaj, kar vas je osupnilo?
- Kako bi ocenili svoje poznavanje življenja v antični Emoni?
- Ali se boste še kdaj vrnili na katero izmed lokacij stare Emone?
- Ali vam je ustrezal tempo današnjega dela (podajanje snovi profesorja, reševanje nalog, hoja)?

Profesor pred razhodom/odhodom na avtobusno postajo učno-delovne liste pobere in jih v kratkem času popravi ter v učilnici vrne nazaj dijakom, saj služijo kot zapis učne snovi.

SKLEP

Pričujoči članek opisuje učno uro, ki je prvotno namenjena dijakom prvih letnikov gimnazijskih programov. Na opisani učni poti profesor, v okviru pouka izven učilnice, predstavi življenje v starorimski Emoni, s poudarkom na socialni zgodovini. Ker učna pot predvideva gibanje po mestu, je pomembna dobra priprava poti in učencev na to, kar jih čaka. Učna pot predvideva uporabo mobilnih naprav, ki naj jih imajo učenci s seboj, sicer jih priskrbi šola, sodobne izzive trajnostnega razvoja pa se rešuje skozi prizmo zgodovine.

VIRI IN LITERATURA

- Carcopino, J. *Daily life in Ancient Rome*. Harmondsworth: Penguin, 1986.
- Ferle, M. *Zgodovina Ljubljane: od kolišč do zelene prestolnice*. Ljubljana: Mestni muzej, Muzej in galerije mesta Ljubljane, 2018.
- Gaspari, A. *Voda v rimski Emoni: razvoj vodooskrbe in komunalne infrastrukture v rimskih mestih: primer kolonije Julije Emone*. Ljubljana: Muzej in Galerije Mesta Ljubljane, 2016.
- Harper, K. *Slavery in the Late Roman World, AD 275–425*. Cambridge University Press, 2011.
- Mihelčič, N. Razumeti zgodovino – muzejsko delo pri pouku zgodovine. *Zgodovina v šoli*, letnik 22, št. 1–2, 2013, str. 43–49.
- Mravlje, F. *Umeščanje trajnostnega razvoja v vzgojo in izobraževanje*. Vodenje v vzgoji in izobraževanju, letnik 20, št. 2, 2022, str. 118–130.
- Učni načrt zgodovina: gimnazija (elektronski vir), dostopno na: https://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimn.pdf : Ministrstvo za šolstvo in šport : Zavod RS za šolstvo, 2008. (Datum zadnjega dostopa: 16. januar 2024).
- Šašel Kos, M. *Izginjajoči nagrobnik in druge zgodbe iz Emone*. Inštitut za arheologijo ZRC SAZU Založba ZRC, 2015.
- Topolovec, A. *Učni sprehod po sledih rimskega Ptuja kot oblika izkustvenega učenja izven učilnice pri poučevanju družbe v 4. razredu osnovne šole* (Magistrska naloga). Maribor: Univerza v Mariboru, 2022.
- Trškan, D. *Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem: Naloge malo drugače*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2007.
- Wechtersbach, R. *Digitalna kompetenca in njeno izgrajevanje*. *Zgodovina v šoli*, letnik XX, št. 3–4, 2011, str. 2–9.
- Spletna stran SIQ. <https://www.siq.si/nase-dejavnosti/certificiranje-organizacij/predstavitev/trajnostni-razvoj/> (Datum zadnjega dostopa: 16. januar 2024).
- Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj. Dostopno na: https://www.zrss.si/wpcontent/uploads/2022/03/VITR_za_2030-1.pdf Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2022. (Datum zadnjega dostopa: 16. januar 2024).

SEZNAM VIROV ZA IZDELAVO UČNO-DELOVNIH LISTOV

Besedilo iz 3. 1. naloge »MESTO EMONA«. <https://mgml.si/sl/programi/programi-sole/spoznajmo-emonce/?fbclid=IwAR1O6IvbnIQM5knByI7QIU39ZYB6rjRjAU8f90awQcXI-6d8KWgKQXvy2DI> (Datum zadnjega dostopa: 16. januar 2024).

Silhueti moškega in ženske. <https://www.freepik.com/> (Datum zadnjega dostopa: 16. januar 2024).

Posnetek »JO, JO, JST SM RIMLJAN!«. <https://mgml.si/sl/programi/programi-sole/spoznajmo-emonce/?fbclid=IwAR1O6IvbnIQM5knByI7QIU39ZYB6rjRjAU8f90awQcXI-6d8KWgKQXvy2DI> (Datum zadnjega dostopa: 16. januar 2024).

Posnetek zgodbe sužnja iz Emone. <https://mgml.si/sl/programi/programi-sole/spoznajmo-emonce/?fbclid=IwAR1O6IvbnIQM5knByI7QIU39ZYB6rjRjAU8f90awQcXI-6d8KWgKQXvy2DI> (Datum zadnjega dostopa: 16. januar 2024).

POVZETEK

Članek obravnava primer avtentične učne ure, izvedene deloma v muzeju, deloma v mestu. Prvi vsebinski poudarek se izvede v Mestnem muzeju Ljubljana, druga dva pa na dveh lokacijah starorimskega mesta – v Arheološkem parku Emonska hiša in na mestu nekdanjega foruma. Snov je podana na zanimiv način iz z uporabo raznolikih učnih metod, kot na primer: z metodo razgovora, razlage, demonstracije predmetov, z metodo dela z zvočnimi posnetki in tudi z metodo izkustvenega učenja. Dijaki tako skozi ogled ostankov antičnega mesta odkrivajo rimsko socialno zgodovino in hierarhično strukturo družbe, pri tem pa si pomagajo tudi z učno-delovnim listom. V učno uro sta s pomočjo nalog vključeni tudi dve komponenti, ki sta vedno bolj prisotni v šolskem prostoru: digitalizacija in trajnostni razvoj.

GAŠPER HRIBERŠEK, DOMEN KUNIČ: UČNA POT O ZGODOVINI TRBOVELJSKIH RUDARJEV ZA SREDNJEŠOLCE

UVOD

Da se lahko razmišlja in razume ter analizira zgodovino, ni potrebno oditi in raziskovati po svetu, ampak je dobro začeti doma, saj je lokalno okolje živi dokaz pestrosti lokalne zgodovine in njenega vpliva tako na okolje kakor tudi na skupnost. Zaradi tega je pomembno, da se zlasti v šolskem okolju ozavešči in raziskuje lokalno zgodovino skozi različne izvenskolske dejavnosti. V članku je tako predstavljena učna pot za srednješolce, kjer dijaki odkrijejo zgodovino trboveljskih rudarjev. Dijaki na tej poti spoznajo zgodovino življenja in delo trboveljskih rudarjev ter razmer, v katerih so živeli, in kako so skupnosti in okolju vtisnili pečat, ki odzvanja še danes. Učna pot naslavlja tudi pomen rudarstva in industrije na onesnaževanje okolja in odpira razmislek o trajnostnem razvoju.

ČEMU LOKALNA ZGODOVINA IN ZAKAJ UČNA POT?

Za odstiranje zanimivosti lokalne zgodovine je učna pot odlična oblika raziskovanja, saj preko nje dodatno utrdimo tako znanje zgodovine lokalne skupnosti, kakor tudi zgodovino države in Evrope ter svetovno zgodovino. Poleg tega pa se skozi učno pot lažje umesti lokalno zgodovino v širši okvir ter se tako tudi lažje razvije pozitiven odnos do zgodovine ter do lokalnih zgodovinskih objektov. Trškan pri tej tematiki predstavi različne načine, s katerimi bodo učenci usposobljeni za boljše razumevanje, vrednotenje in preučevanje lokalne zgodovine. Dijaki in učenci si za samostojno odkrivanje in raziskovanje domačega kraja pomagajo z učenjem z odkrivanjem. Pri tem Trškan navaja več različnih možnih objektov opazovanja, s katerimi se dijake motivira in pritegne k raziskovanju domačega kraja in okolice. Ti objekti so lahko najrazličnejše narave, od kulturno – zgodovinskih spomenikov, verskih objektov, industrijskih objektov, javnih objektov, tehničnih objektov do stanovanjskih objektov in prostorskih predmetov.²¹

Skozi učne poti postane pouk zgodovine zanimiva avantura, skozi katero dijaki z lastnim opazovanjem in aktivnostjo ne samo pridobivajo znanje lokalne in splošne zgodovine, ampak se

²¹ Trškan, D. (2007). Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem: Naloge malo drugače. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, str. 6.

tudi urijo kot raziskovalci in zgodovinarji ter tako pridobivajo nove izkušnje. Preko učnih poti in spoznavanja lokalne zgodovine učenci in dijaki izoblikujejo pozitiven odnos do lokalne zgodovine, kulture in vseh pripadnikov lokalne skupnosti. Zaradi tega je poznavanje lastnega okolja in tudi narave in kulture ter prepletanja različnih zgodb naših prednikov neločljivo s širšo skupno preteklostjo.²²

Skozi učne poti dijaki tudi lažje uvidijo vpliv lokalnih zgodovinskih dogodkov in procesov na naravo in okolje. Učne poti so zato lep način, da dijaki spoznajo, kako so predniki razmišljali in zakaj je prišlo do določenih dogodkov, in vse to povežejo s tem, kako se to vidi na naravi. Raziskovanje industrije in rudarstva je zato dobra priložnost, da se dijaki zamislijo o ravnanju z naravo in skozi zgodovinsko znanje poskušajo ravnati čimbolj trajnostno. Dandanes je moč čutiti, da bo vedno pomembnejše znanje zgodovine pri reševanju okoljskih problemov, kar je prikriti adut pri odkrivanju zgodovine, zato je zgodovinska učna pot izvrstna priložnost, da se naslovi tudi problematiko onesnaževanja okolja, ekoloških katastrof ter razmisleka o trajnostnem razvoju.

PREDPRIPRAVA NA UČNO POT

Za takšno učno pot je pomembno, da se naredi podroben načrt same izvedbe poti. Ta načrt učitelj tudi predhodno preveri na terenu in ga po potrebi popravi. Vnaprej se je potrebno dogovoriti za vse morebitne obiske institucij. Vnaprej se pripravijo tudi vsi potrebni pripomočki, ki jih bodo dijaki potrebovali. V skladu z načeli trajnostnega razvoja se učno-delovne liste natisne na recikliran papir. Pomembno je tudi, da se pot podrobno predstavi dijakom, če je mogoče tudi na zemljevidu, da si lahko dijaki tudi bolj plastično predstavljajo, kje vse bo potekala pot.

OPIS UČNE POTI PO TRBOVLJAH

UVODNI DEL UČNE POTI (5 minut)

Trbovlje so v 19. in 20. stoletju veljale za enega izmed najbolj industrijsko razvitih krajev na Slovenskem, vsa industrija pa se je posredno ali neposredno razvila zaradi premogovništva. Tako kot je rudarstvo poskrbelo za razcvet in razvoj mesta, je poskrbelo tudi za njegov zaton ob koncu 20. stoletja, ko so se rudniki zaradi uporabe drugih virov energije pričeli zapirati. Kljub temu pa

²² Kukanja – Gabrijelčič, M. (2008). Lokalna zgodovina pri družboslovnih predmetih v osnovni in srednji šoli. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, str. 10. Dostopano na: http://didaktikazgodovine.ff.uni-lj.si/_private/Projekt/lokalnazgodovina.pdf (22. 1. 2024).

je v Trbovljah še danes med prebivalci čutiti »rudarski duh«. Prav tako pa občina skrbi za ohranjanje spominov na rudarje in njihovo zapuščino.

Z učenci srednje šole se bomo torej odpravili na zaokroženo pot po Trbovljah, ki jim predstavi zgodovino rudarstva in samega življenja rudarjev v tej regiji. Učencem pred odhodom na kratko predstavimo, kako bo učna ura potekala ter kako bo izgledala pot. Opozorimo na pravila obnašanja na poti, saj se sprehodimo tudi čez mesto, kjer je promet, in povemo, katere potrebščine bodo potrebovali za delo. Odhod oziroma začetek poti je pred Srednjo tehniško in poklicno šolo Trbovlje na Šuštarjevi koloniji, kjer učencem razdelimo tudi učne liste. Pri vsaki točki, kjer se bomo ustavili, bodo imeli dovoljenje za uporabo mobilnih naprav, da stvari poslikajo, da jim bodo v pomoč pri reševanju nalog. Naloge predvidoma ob iznajdljivosti lahko rešujejo po poti, sicer pa jih bodo rešili doma, pregledali pa jih bomo skupaj pri naslednji šolski uri.

GLAVNI DEL UČNE POTI (45 minut)

Sledi začetni spust po Opekarni v center mesta, kjer se ob glavnem krožišču ustavimo in z učenci pogled najprej usmerimo proti visoki rumeni stavbi, danes Osnovni šoli Alojza Hohkrauta, nekoč pa Osnovni šoli na Vodah.²³ Šola je bila leta 1838 prvotno zgrajena korak stran od stavbe, ki jo vidimo pred seboj, zdajšnjo podobo pa je dobila leta 1892. Pomembna je bila, ker so jo ustanovili rudarji, v njej pa je zaradi interesov vodilnih na rudniških položajih, ki so prihajali iz nemških dežel, pouk potekal v nemščini.²⁴ Na istem mestu nato usmerimo pogled nad mesto, kjer zagledamo velik kip rudarja, ki ima za mesto predvsem simbolni pomen.²⁵ Kip je dobil ime po grškem polbog Prometeju, ki je bogovom kradel svetlobo, tako kot so rudarji premog kradli zemlji. Ima pa tudi simbolni pomen, ker ima pogled usmerjen proti vsem rovom, v katerih so nekoč kopali premog.²⁶ Pot nadaljujemo približno dvesto metrov ob enosmerni cesti, natančneje po Ulici 1. junija, ki je manj prometna, dokler ne pridemo do velike stavbe s poslikavami delavcev –

²³ Učence vprašamo, ali vedo, za katero stavbo gre in čemu danes služi. Predstavimo zakaj je bila pomembna za življenje rudarjev oziroma njihovih družin in kako je potekal pouk. Zaradi rudnika je šlo za hitro razvijajoč del mesta, zato je bilo tudi število šolo obvezujočih otrok veliko. Opozorimo jih na prvo nalogo na učno-delovnem listu, ki se navezuje na osnovno šolo.

²⁴ Janko Orožen, *Zgodovina Trbovelj, Hrastnika in Dola. 1, Od početka do 1918. (V Trbovljah: Občinski ljudski odbor, 1958), str. 303.*

²⁵ Predstavimo jim Prometeja, kip rudarja, ki je simbol za rudarstvo kot najpomembnejšo panogo za razvoj mesta. Kot zanimivost povemo, da se mu ponoči z rdečo barvo simbolično osvetli tudi srce.

²⁶ Lipov List: *Trbovlje*. <https://lipovlist.turisticna-zveza.si/trbovlje-razgledna-tocka-ob-skulpturi-rudar-prometej/> (Dostopno: januar, 2024)

Delavskega doma Trbovlje, kateri namenimo nekaj besed in dovolimo, da si z mobilnimi napravami poslikajo stavbo in kip na stopnišču. Stavba je bila zgrajena leta 1910 in je služila kot največji skupen prostor za druženje, nastala pa je na pobudo rudarjev.²⁷ Nato pa usmerimo pogled čez cesto k Zasavskemu muzeju Trbovlje, pred katerim stoji kip v spomin na spopad z Orjuno.²⁸ Slednja je bila Organizacija jugoslovanskih nacionalistov, zato ne preseneča, da je, v z delavci in komunisti poseljenih Trbovljah, s prebivalci prišlo do spopada. Spopad na kratko opišemo, potem pa se pomaknemo malenkost naprej, za Delavski dom, kjer stoji rudarski dom, kateremu namenimo le nekaj besed, saj je danes pod spomeniškim varstvom in se v njem ne dogaja več noben dogodek.²⁹ V sodelovanju s kustosinjo trboveljskega muzeja sledi ogled stanovanja v rudarski koloniji na Njivi, ki je tik za rudarskim domom (Trg svobode).³⁰ Učence bi opozorili, naj si zaradi učnega lista dobro zapomnijo, kako so bila stanovanja opremljena. Sledi hoja mimo tržnice po Partizanski cesti v krajši klanec, ko na križišču Keršičeve ulice in Kolonije 1. maja zagledamo obnovljen vhod v rov poimenovan »Terezija rov«, kjer se za trenutek ustavimo in ga predstavimo učencem.³¹

²⁷ Stavbo so ustanovili in zgradili rudarji v želji po večjem skupnem prostoru za odvijanje različnih dogodkov. Po izgradnji so bili v stavbi sprva gostilna, trgovina in prostori za druženje. Pred domom so vedno potekala zborovanja za različne shode in proteste (tudi za spopad z Orjuno). Obnovljen je bil leta 1956, ko mu dodajo tudi prostore za kino.

²⁸ Spopad z Orjuno je bil pomemben dogodek, ki je pritegnil pozornost v vseh časopisih, ki so se izdajali v Kraljevini SHS. Orjuna se je zavzemala za centralistično ureditev Kraljevine SHS in je nasprotovala komunizmu in delavskim strankam, kar je posledično močno vznemirilo tudi trboveljske delavce. Do spopada je prišlo leta 1924 zaradi organizirane slovesnosti Orjune v Trbovljah, kar je sprožilo množičen protest trboveljskih delavcev in upor (Zajc, Marko. *»Orjuna in PAČ na poti v Trbovlje: k zgodovini fizičnega nasilja v političnem boju.«* Prispevki za novejšo zgodovino 54, št. 2 (2014): 106–116).

²⁹ Rudarski dom je bil zgrajen med rudarsko stavko leta 1923. Predstavljal je zbirališče rudarjev, imel pa je tudi gostilno, ki je bila takrat glavni prostor za druženje. Leto kasneje je bil s strani pripadnikov Orjune požgan, po obnovitvi pa je bila stavba namenjena muzejskim prostorom.

³⁰ Stanovanje na njivi je opremljeno tako, kot je prostor v koloniji izgledal v dvajsetih letih 20. stoletja. Učence spodbudimo, da si opremljenost stanovanja pozorno ogledajo, saj bodo kasneje morali na učnem listu v krajšem spisu opisati svoja opažanja. Pri predstavitvi življenja v kolonijah bi svoje dodala tudi kustosinja, ki bi opisala tudi življenje v rudarski koloniji »Kurja vas«, ki jo bomo z učenci videli v zaključku naše krožne poti.

³¹ Terezija rov je eden izmed številnih rudniških vhodov, od koder so z vozički vozili premog. Učence bi opozorili na rudniški voziček, ki pred rovom stoji in razložili, da so tako včasih premog izvažali iz jam. Spodbudili bi jih k razmisleku, kakšno opremo so za odhod v rudnik rudarji potrebovali, pri čemer bi jim z usmeritvami oz. namigi malo pomagali.

ZAKLJUČNI DEL UČNE POTI (10 minut)

Na koncu bi v križišču zavili desno in se po pločniku spustili slabih 150 metrov. Po poti bi levo od sebe zagledali verigo enakih hiš, ki predstavljajo nekdanjo rudarsko kolonijo Kurja vas.³² Koloniji bi namenili še nekaj besed, predvsem pa si vzeli trenutek, da si učenci lahko ogledajo, kako so hiše izgledale. Za rudarsko kolonijo pa v križišču zavijemo levo, kjer stoji že naša začetna točka na Šuštarjevi koloniji – Srednja tehniška in poklicna šola, kjer bi se naša pot tudi končala. Dijaki bi morali učne liste do konca rešiti za domačo nalogo, rešitve pa bi skupaj pregledali na naslednji učni uri.

³² Rudarska kolonija Kurja vas je najlepše ohranjena kolonija v Trbovljah, v hišah pa še danes živijo prebivalci. Na kratko bi učencem predstavili, da so bile te kolonije namenjene predvsem delavcem, ki so prišli na delo iz drugih krajev, prednost pa so imeli tisti, ki so prihajali iz višjega družbenega sloja. Tako so v kolonijah živeli predvsem nemško govoreči delavci s svojimi družinami, iz tega obdobja pa se v naših krajih ohranijo tudi številne nemške besede, popačenke in tudi kletvice, ki so jih stari rudarji tako ali drugače uporabljali. Hiše stanovalci danes v notranjosti in na notranji strani (ki ne gleda proti glavni cesti) lahko v celoti prenovijo, del hiš, ki gleda proti glavni cesti, pa mora ohranjati podobo iz preteklosti.

Učno-delovni list:³³

UČNO-DELOVNI LIST

UČNA POT O ZGODOVINI TRBOVELJSKIH RUDARJEV ZA SREDNJO ŠOLO

1. Zakaj so se rudarji odločili za ustanovitev lastne osnovne šole? V katerem jeziku je potekal pouk in zakaj?¹
2. Nad mestom stoji kip rudarja, ki ima pogled usmerjen proti nekdanjim rudniškimi vhodi. Po kom je kip dobil ime in zakaj? Kateri del telesa se mu ponoči obarva v rdeče?²
3. Dopolni in na črte zapiši manjkajoče besede ali besedne zveze.
 Rudarji so bili v želji po druženju in zabavi odločni, da si zgradijo svoj _____.
 Zgrajen je bil leta _____, v stavbi pa so bili najprej _____.
 _____ in _____. Kasneje so prizidali še _____, ki je bila namenjena družbenim prireditvam. Vrsto let je stavba predstavljala središče zbiranja Trboveljčanov, tudi v obdobju, ko so se delavci spopadli s fašistično _____. Stavbo so v želji po modernizaciji leta _____ podrli in zgradili na novo, danes pa v njej potekajo številne pomembne prireditve, stavba pa vsebuje tudi _____.³
4. Kaj je bila Orjuna? Katerega leta je prišlo do spopada z njo v Trbovljah in kaj je bil razlog za spopad?⁴

³³ Rešitve nalog učno-delovnega lista:

1. Ker na tem delu Trbovelj ni bilo šole, čeprav je bil zaradi rudarjenja bolj poseljen. Pouk je potekal v nemščini, ker so bili na visokih položajih v trboveljskih rudnikih predvsem Nemci.
2. Kip je dobil ime po grškem polbog Prometeju, ki je bogovom kradel luč, tako pa so tudi rudarji premog kradli zemlji. V rdeče se obarva srce.
3. Delavski dom, 1910, trgovina, gostilna, družbeni prostori, dvorano, Orjuno, 1956, kino.
4. Orjuna je bila Organizacija jugoslovanskih nacionalistov, ki se je zavzemala za centralistično ureditev Kraljevine SHS in je nasprotovala komunizmu in delavskim strankam. Do spopada je prišlo leta 1924 zaradi organizirane slovesnosti Orjune v Trbovljah, kar je sprožilo množičen protest trboveljskih delavcev in upor.
5. Rudarski dom je bil zgrajen med stavko rudarjev. V želji po maščevanju so ga požgali pripadniki Orjune.
6. V rudarskih kolonijah so živeli rudarji s svojimi družinami, ki so prihajali iz oddaljenejših krajev. Večinoma so bile to družine z višjim socialnim oz. družbenim statusom, veliko je bilo družin iz nemških krajev.

5. Med katerim dogodkom leta 1923 je bil zgrajen rudarski dom? Kdo ga je požgal?⁵
6. V Trbovljah so nastale številne rudarske kolonije. Kdo je živel v hišah v kolonijah? Kakšen socialni in družbeni status so po večini imeli?⁶
7. Opiši kako je izgledalo nekdanje stanovanje v rudarski koloniji.⁷

ZAKLJUČEK

Učna pot po zgodovini trboveljskih rudarjev je izvrstna priložnost, da se znanje posamezne zgodovinske tematike pri pouku dopolni in utrdi. Skozi to učno pot dijaki odkrijejo, kje in kako so trboveljski rudarji živeli nekoč ter kakšen pečat je njihovo delo dalo mestu, okolici in tudi naravi. Tematika zgodovine rudarstva in industrije odlično odpre vprašanje trajnostnega razvoja ter vpliva težke industrije na okolje. Skozi uporabo pametnih telefonov vzpodbujamo smotrno uporabo digitalnih naprav pri raziskovanju lokalne zgodovine in posledično doprinesemo majhen košček k digitalizaciji pouka zgodovine. Ne samo, da dijaki skozi to učno pot razvijejo občutek za lokalni zgodovinski prostor in gojijo pozitiven odnos do zgodovine kraja, države in sveta, ampak dobijo še dodaten navdih za samostojno raziskovanje zgodovine.

7. Stanovanje je bilo majhno in največkrat dvosobno. En prostor je predstavljala kuhinja, drugega pa spalnica z zakonsko posteljo in pomožnim ležiščem ali zibelko za otroka. V kuhinji so imeli vzdan štedilnik ali peč, na hodniku je dodaten luksuz predstavljalo leseno stranišče. Tla so bila v kuhinji iz opeke, v spalnici iz lesa. Pohištva je bilo malo – kakšna garderobna omara ali majhna stenska omara, v kateri so bili pospravljeni krožniki. Višji nivo pa je predstavljala napeljana elektrika.

VIRI IN LITERATURA

Literatura:

- Ivančič Lebar, I. (2006). *Naše Trbovlje: od trga do mesta*. Trbovlje: Zasavski muzej.
- Kukanja – Gabrijelčič, M. (2008). *Lokalna zgodovina pri družboslovnih predmetih v osnovni in srednji šoli*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete. Dostopano na: http://didaktikazgodovine.ff.uni-lj.si/_private/Projekt/lokalnazgodovina.pdf (22. 1. 2024).
- Orožen, J. (1958). *Zgodovina Trbovelj, Hrastnika in Dola. 1, Od početka do 1918*. Trbovlje: Občinski ljudski odbor.
- Vrišer, I. (1963) *Rudarska mesta Zagorje, Trbovlje, Hrastnik*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Trškan, D. (2007). *Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem: Naloge malo drugače*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete. Dostopano na: http://didaktikazgodovine.ff.uni-lj.si/_private/Projekt/naloge.pdf (22. 1. 2024)
- Zajc, M. (2014). »Orjuna in PAČ na poti v Trbovlje: k zgodovini fizičnega nasilja v političnem boju.« *Prispevki za novejšo zgodovino* letnik 54, št. 2, str. 101-123. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino.

Viri:

- Lipov List: Trbovlje. <https://lipovlist.turisticna-zveza.si/trbovlje-razgledna-tocka-ob-skulpturi-rudar-prometej/> (22. 1. 2024)
- Simboli pretekla zgodovina: Delavski dom Trbovlje. <https://spomeniki.blogspot.com/2012/05/trbovlje-delavski-dom-trbovlje.html> (22. 1. 2024)
- ZMT: Rudarsko stanovanje na Njivi. <https://zasavski-muzej-trbovlje.si/stalne-razstave/rudarsko-stanovanje-na-njivi.html> (22. 1. 2024)

POVZETEK

Pomen poznavanja in odkrivanja lokalne zgodovine je dijakom najlažje prikazati skozi učno pot, v kateri sami doživijo, kako različni ljudje, procesi in dogodki puščajo svoj pečat na lokalnem okolju. V članku je predstavljena priprava in izvedba ene učne ure v obliki učne poti po Trbovljah. Dijaki na tej poti spoznajo, kje in kako se je odvijalo življenje trboveljskega rudarja. Skozi to pot dijaki tudi pridobijo dodaten uvid v pomen rudarstva na skupnost in predvsem okolje ter posledično pomen trajnostnega razvoja na celotno družbo. Na poti rešujejo učno-delovni list, ki ga na koncu poti pregledamo. Učna pot v lokalnem okolju dijake še dodatno navdahne za raziskovanje zgodovine.

LENA FIDEL IN NIKA ČESNIK: KRAJŠA EKSKURZIJA Z VLAKOM PO JUŽNI ŽELEZNICI MED POSTOJNO IN ILIRSKO BISTRICO

UVOD

Namen didaktičnega članka je načrtovati in predstaviti učno pot po južni železnici (čas trajanja je približno 60 minut). Namen učne poti je dijakom predstaviti drugačen pogled na domače kraje in z njimi povezano lokalno zgodovino, pri čemer lahko upoštevamo tudi načela trajnosti, zlasti v primerih, ko tema sama po sebi kliče po njih.

POUK ZUNAJ UČILNICE: UČNA POT

Pouk izven učilnice lahko poteka v številnih oblikah. Omogoča nadgradnjo klasičnega pouka, saj mu doda novo dimenzijo: v središču ni vprašanje, kaj se učimo, ampak predvsem kje in kako. Učenje izven učilnice za učence pomeni večjo aktivnost in bolj dinamičen pouk, od učitelja pa zahteva dobre ideje, bolj temeljito pripravo, in večjo previdnost. Med prednostmi pouka izven učilnice Štemberger navaja mdr. to, da lahko učenci nadgradijo znanje iz učilnice, da morajo aktivirati svoje že obstoječe znanje za reševanje novih problemov, da na ta način znanje pridobi smisel, in tudi, da je tak pouk bolj osredotočen na učenca, učitelj pa med samim potekom pogosto vlogo predavatelja zamenja za vlogo voditelja, spodbujevalca ali celo opazovalca. Štemberger med slabosti pouka izven učilnice prišteva npr. potrebo po spremstvu oz. dodatnemu učitelju, odvisnost od vremenskih razmer, natrpanost učnih načrtov, ki vodi v pomanjkanje časa, in še potrebno predpripravo tako učitelja kot učencev.³⁴

Učno pot Slovar novejšega besedja definira kot »urejena sprehajalna pot, na kateri so sprehajalcu z namenom izobraževanja ponujene informacije o različnih temah,«³⁵ za potrebe tega didaktičnega

³⁴ Vesna Štemberger, »Šolsko okolje kot učno okolje ali pouk zunaj,« *Razredni pouk* 14, št. 1, (2012): 86–89.

³⁵ »Učna pot.« Slovar novejšega besedja slovenskega jezika. Dostopno na: https://fran.si/131/snb-slovar-novejsega-besedja/3624285/ucni?page=244&Query=*&AllNoHeadword=*&FilteredDictionaryIds=131&View=1. Pridobljeno 15. 1. 2024.

članka pa se izraz uporablja v bolj razširjenem pomenu. Sicer so učne poti najpogostejše predmetno povezane s predmeti, kot je geografija, biologija, naravoslovje, spoznavanje okolja, je pa tudi pri pouku zgodovine mogoče uporabiti že obstoječe učne poti, npr. na zgodovinsko pomembnih krajih. Za potrebe pouka lahko učno pot ustvarimo tudi učitelji sami, bodisi po domačem kraju bodisi kje drugje.

Izmed načinov pouka izven učilnice je učna pot ena najprimernejših za spodbujanje in razvijanje trajnosti pri učencih in dijakih, saj se pogosto odvija v naravi. Tudi učna pot v urbanem okolju nudi različne možnosti za navezavo na trajnost, npr. uporaba javnega prevoza namesto naročanja avtobusa, uporaba koles, onesnaženost zraka, razvoj industrije in tehnologije, itd.

Digitalizacija postaja vse pomembnejši del naših življenj, zato se mora temu prilagoditi tudi pouk zgodovine. Za potrebe te ekskurzije si dijaki za reševanje učno-delovnega lista pomagajo z mobilnimi napravami. Če ima šola možnost uporabe tabličnih računalnikov, pa lahko učno-delovne liste naložimo na te naprave in se tako izognemo nepotrebnemu tiskanju.³⁶

EKSKURZIJA PO DELU JUŽNE ŽELEZNICE

Učna pot je najprimernejša za dijake 3. letnika, saj je neposredno povezana z industrializacijo in posledično s poglavjem *Pospešitev in razširitev prometa in komunikacij*³⁷ oz. *Kako se je širila industrializacija*.³⁸ Učno pot bi sicer lahko izvedli tudi v okviru obveznih izbirnih vsebin oz. kot terenski del priprave na maturo. Z določenimi poenostavitvami oz. prilagoditvami bi lahko učno pot izvedli tudi v 8. ali 9. razredu osnovne šole, v okviru izbirnih vsebin *Prve kapitalistične velesile in izumi, ki so spremenili življenje ljudi* za 8. razred oz. *Od telegrafa do svetovnega spleta* za 9. razred.³⁹

³⁶ Če ne gre drugače, pa lahko uporabimo recikliran papir.

³⁷ Cvirn, Janez in Studen, Andrej. *Zgodovina 3: Učbenik za tretji letnik gimnazije*. Ljubljana: DZS, 2010. Poglavje na str. 175–178.

³⁸ Antoličič, Gregor, Babič, Dragica, Brodnik, Vilma, Frantar, Špela. *Zgodovina 3: Dolgo 19. stoletje*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2020. Str. 224–231.

³⁹ *Učni načrt. Program osnovna šola. Zgodovina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. 2011. Str. 21 in 24. Dostopno na:

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_zgodovina.pdf (pridobljeno 15. 1. 2024).

Učitelj predhodno dijake seznani s potekom ekskurzije pri pouku zgodovine.⁴⁰ Učitelj si tekom priprave na ekskurzijo ogleda točke na terenu in načrtuje mesta za reševanje nalog v bližini železniških postaj. Večin nalog na učno-delovnem listu je pripravljena tako, da jih dijaki rešijo med vožnjo na vlaku, pri čemer je poudarek na raziskovanju lokalne zgodovine in trajnosti s pomočjo zgodovinskih virov. Večina ekskurzije poteka v frontalni učni obliki, učitelj pa lahko zaradi lažje izvedbe uporabi tudi skupinsko oz. individualno učno obliko. Učitelj uporabi metodi razlage in pogovora, na določenih delih pa tudi metodo dela s pisnimi in slikovnimi viri ter metodo dela s predmeti.

UVODNI DEL EKSKURZIJE (10 minut)

Z dijaki se peš odpravimo od Šolskega centra Postojna do železniške postaje v Postojni.⁴¹ Profesor dijakom razdeli učno-delovne liste in vozovnice, ki jih je predhodno rezerviral in prevzel na potniški blagajni. Učitelj dijake še enkrat opomni na varnostne ukrepe na peronu.

GLAVNI DEL UČNE POTI (40 minut)

Preden se razred skozi podhod odpravi na peron, učitelj nekaj minut pomočjo metode dela s predmetom nameni parni lokomotivi, ki je razstavljena ob poslopju železniške postaje. Dijaki s pomočjo skice notranjosti parne lokomotive opišejo njeno delovanje.

Pivka–Ilirska Bistrica

Pred odhodom na peron učitelj dijake opozori na beleženje nadmorskih višin vseh treh železniških postaj, ki so zapisane na fasadah stavb. Železniška postaja Postojna je namreč najvišje ležeča tovrstna stavba v Republiki Sloveniji.⁴² Z dijaki vstopimo na vlak.

⁴⁰ Naroči jim, naj imajo s seboj mapo ali podobno trdno podlago za reševanje učno-delovnega lista in pisala. Opozori jih na primerno obutev in dežnike v primeru dežja.

⁴¹ Profesor je pozoren, da ima dovolj časa, da vse dijake prešteje in jih usmeri na pravi peron za vkrcanje na potniški vlak, s katerim se bodo odpeljali po nekdanji Južni železnici.

⁴² Dijake lahko predhodno vprašamo, naj pomislijo oz. ugibajo, katera je najvišja železniška postaja (najverjetneje bodo rekli, da gre za katero od železniških postaj na Gorenjskem, npr. na Jesenicah, vendar to ni res).

Med vožnjo učitelj dijake opozori, naj opazujejo neposredno okolico trase železniške proge, kjer lahko opazijo številne premostitvene objekte, npr. viadukt Prestranek, most čez potok Slavinšček med Slavino in Selcami, podvoze in nadvoze.⁴³

Železniški postaji Postojna in Pivka sta zelo pomembni prometni križišči, saj ležita na strateško pomembnem stičišču prometnic, ki se na tem področju vijejo že od prazgodovine. Največja spodbuda za gradnjo železniške proge je bila razglasitev Trsta in Reke⁴⁴ za svobodni pristanišči na začetku 18. stoletja.⁴⁵ Čeprav kraja nimata danes posebej številčnega prebivalstva, številčnost železniških tirov in velikost železniških postaj ter ostalih objektov nakazujeta na njuno pomembnost ne samo v smislu potniškega temveč tudi tovarnega prometa. Prav učinkovit prevoz velike množine tovara oz. velikega števila ljudi je botrovala pomembnim dogodkom in procesom.⁴⁶ Železniška proga pa je vplivala tudi na turizem (Postojnska jama) in kulturno udejstvovanje (tabori in čitalnice) v okoliških krajih.⁴⁷

Izgradnja tako pomembne železniške proge je bila izjemno zahteven projekt, so za delo morali najeti tudi tuje delavci, saj domačini niso zadoščali. Ti so v kraje na Pivki prinesli tudi kolero, ki je razsajala nekaj let.⁴⁸ Poleg tega je izgradnja železniške proge spremenila tudi gospodarstvo te pokrajine, zlasti je ohromila pomen prevoznništva, značilnega za postojnske in pivške kraje. Vožnja z vlakom je omogočala bistveno hitrejše premike in tako skrajšala čas potovanja tako za ljudi kot za tovor. Zaradi lege ob tako pomembni prometnici so te kraje obiskali tudi visoki gostje, npr. cesar je septembra 1900 skozi Pivko in Postojno potoval do Gorice.⁴⁹

⁴³ Rustja, *160 let Južne železnice na Pivki*, 31.

⁴⁴ Slednje mesto je za gradnjo najkrajše železniške povezave s srednjo Evropo sicer postalo zanimivo šele po uvedbi dualizma v Avstro-ogrski leta 1967, ko si je madžarska polovica prizadevala za čim manjšo odvisnost od avstrijskega dela države.

⁴⁵ Rustja, *160 let Južne železnice na Pivki*, 105–107.

⁴⁶ Med prvo svetovno vojno je bila pivška kotlina neposredno zaledje bojov na soški fronti, zato so zgradili dodatne tire na pivški železniški postaji, objekte na postaji pa uporabili za skladiščenje in bivalne prostore. Ker sta bili pivška in postojnska postaji še vedno premajhni, so v Prestranku in drugod dogradili dodatne tire ter rampe za nakladanje tovara. Na Pivškem so se vojaki iz ravninskim predelov Avstro-Ogrske prvič seznanili z vkopavanjem bojnih jarkov v kamen, v kakršnih so se bojevali na soški fronti.

⁴⁷ Rustja, *160 let Južne železnice na Pivki*, 44.

⁴⁸ Rustja, *160 let Južne železnice na Pivki*, 17.

⁴⁹ Rustja, *160 let Južne železnice na Pivki*, 82. Še ena izmed odmevnejših voženj skozi postojnsko železniško postajo se je zgodila leta 1914, ko je 1. julija 1914 vlak s truploma Franca Ferdinanda in njegove soproge Zofije ustavil na železniški postaji v Postojni. Vlak je svojo pot na relaciji Trst–Dunaj končal ob 22. uri istega dne.

V ljubljanskem vozlišču so parne lokomotive vozile vse do leta 1978. V Jugoslaviji so jih zamenjali z električnimi lokomotivami. Še zadnji ohranjen primerek je razstavljen v muzejskem parku Breda na železniški postaji v Ilirski Bistrici, ki si ga dijaki ogledajo po prihodu.

Ilirska Bistrica–Pivka

Razred se vkrca na vlak, ki skupino popelje nazaj v Postojno. Dijaki s pomočjo interneta (Google zemljevidi in vozni redi Slovenskih železnic) primerjajo čas vožnje z avtomobilom na relaciji Pivka–Ilirska Bistrica.⁵⁰

Zadnji del učno-delovnega lista predvideva razmislek dijakov o vlogi, ki jo je igrala izgradnja železniške proge na širšo pokrajino. Dijaki po razmisleku zapišejo prednosti in slabosti potovanja z vlakom.

Ilirska Bistrica–Postojna

Dijaki z učiteljem z metodo razgovora pregledajo naloge na delovnem listu. Učitelj po potrebi ponovno oz. dodatno razloži nejasnosti. Na koncu izvedemo ustno evalvacijo učne poti.

⁵⁰ Namen te naloge je ugotovitev, da je prevoz z vlakom lahko časovno učinkovit, hkrati pa bistveno manj onesnažuje okolje kot vozila z motorji na notranje izgorevanje.

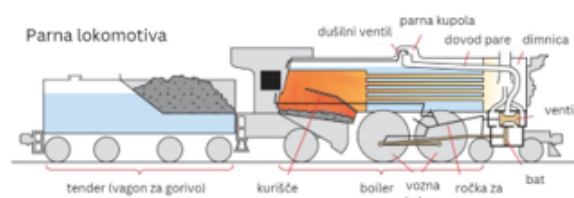
SLIKA 1: DELOVNI LIST⁵¹

***Krajša ekskurzija z vlakom po Južni železnici med Postojno in
Ilirsko Bistrico***

1. Oglej si lokomotivo v Postojni in jo na hitro skiciraj. Katere so najbolj prepoznavne značilnosti parnih lokomotiv? Naštej vsaj štiri.

2. Na diagramu si oglej notranjo zgradbo parne lokomotive in jo s pomočjo podanih podatkov opiši.¹

¹ Vir: <https://www.trains.com/trn/train-basics/abcs-of-railroading/how-a-steam-locomotive-works/> (dostopno: 16. 1. 2024).

⁵¹ Predvidene rešitve:

1. Črna barva, dimnik, valjasta oblika, kratka, ima poseben vagon, ipd.
2. V ospredju je boiler, v katerem se ustvarja para, ki nato potuje v parno kupolo in do parnega stroja. Ta paro pretvori v mehansko moč, ki se nato prenaša na pogonska kolesa. Le-ta poganjajo lokomotivo in vagonc.

SLIKA 2: DELOVNI LIST⁵²

3. Na stavbah vseh treh železniških postaj bodi pozoren na zapis nadmorske višine in jih zapiši.

Postojna: _____

Pivka: _____

Ilirska Bistrica: _____

Kako so zaradi razlik v nadmorskih višinah krajev pri gradnji železniške proge poskušali čim bolj uravnati potek tirov? _____

4. Med vožnje od Prestranka do Pivke bodi pozoren na neposredno okolico železniške proge. Kaj lahko opaziš? Pomagaj si s fotografijo.

Čemu so služili poleti in čemu pozimi? _____

Vir: Jaksetič, Dragica (ur.). *Pivka 2020: Ob 25. letnici občine*. Pivka: Občina, 2020.

5. Površina občine Pivka leži znotraj trikotnika Ljubljana–Trst–Reka. Njena površina znaša 223,3 km² in ima približno 6.000 prebivalcev.² Ko vlak zapelje na železniško postajo, pa izgleda, da gre za prometno pomemben kraj. Zakaj?

² Jaksetič, Dragica (ur.). *Pivka 2020: Ob 25. letnici občine*. Pivka: Občina, 2020.

⁵² Predvidene rešitve:

5. Postojna: 585 m n. m. v., Pivka: 578 m n. m. v., Ilirska Bistrica: 409 m n. m. v.

Razlike v nadmorski višini so uravnavali s t. i. premostitvenimi objekti, npr. viadukti, mostovi.

6. Opaziti je mogoče visoke zidove. Poleti so naravno zaščitili pred požari, ki so jih lahko zanetile iskre z železniške proge, pozimi pa so nudili zaščito pred sunki burje, žledom in snežnimi zameti.

7. Gre za pomembno prometno stičišče, saj se tam stikata železniški progi Pivka–Ilirska Bistrica–Reka in Pivka–Divača–Koper oz. Pivka–Divača–Trst. Skozi pivško železniško postajo gre torej železniški tovorni promet iz treh velikih pristanišč, ki je namenjen proti srednji Evropi.

SLIKA 3: DELOVNI LIST⁵³

6. Gradnja Južne železnice je bila ogromen projekt, za katerega so morali najeti tudi tuje delavce.³

»Častiti bravci ljubljenskih »Novic«! Nam in naši okolici je Bog poslal hudo šibo s debelimi odrastki. Grozovinska kolera je po selih tukajšne strani naše domovine neusmiljena. Kdor ne verjame, na pride, da ga po raznih pokopališčih popeljem. / ... / Kdor je kdaj videl, kaj kolera zna, si lahko misli, kako so vsi Puvčavi pobiti in prestrašeni, zplah kako je vse žalostno. Kogar vidim, mu berem na obrazu zapisano besedo: »groza«.

Katera bolezen je leta 1855 razsajala po pivški kotlini? _____

7. Preberi spodnji odlomek iz *Kmetijskih in rokodelskih novic* z dne, 18. 6. 1873, in odgovori na spodnja vprašanja.⁴

Iz Notranjskega 12. junija, J. D. (Zlatica iz St. Petra do Reke) je dodelana, in kakor slišimo, namravajo jo že 24. dne t. m. odpreti. Delali so jo več let; al ni čuda, kajti kdor ni videl, ne verjame, koliko težav in ovir bilo je premagati treba; kar so danes naredili in mislili si, da so trdno naredili na velikanskem nasipu pri Bitnjah, razrahljalo se je večkrat že drugi dan. Zdaj je dodelan kolosalni nasip, komur ga menda na svetu ni para, 30 sežnjev visok in 200 sežnjev dolg. Človeku se v glavi vrti, ko ž njega dolj pogleda. V spomin na strojno dodelani ta nasip, po katerem bodo hlaponi leteli, tako, da v kakih 4 urah pridemo iz St. Petra v Reko, je vodstvo južne železnice preteklo nedeljo popoldne na planem Bitenjskega nasipa napravilo veselico delalcem na čast, katerih je bilo okoli 600. Med godbo in krasnimi slovenskimi pesmami, s katerimi so se posebno odlikovali Goriški delavci, so se razlegale napitnice, med katerimi je bila zdravica na delavce posebno nardušeno sprejeta. Tako je delala naša zopet na drugem kraju bliže primorju — lepi Reki, zdaj še — Magjarski.

Če je en seženjen enak 1,896 m⁵, koliko je bil visok in dolg »kolosalni nasip« pri Bitnjah?

Kako avtor zapisa opiše gradnje železniške proge Pivka-Reka? _____

Kaj je ta odsek železniške proge prinesel okoliškim krajem? _____

S pomočjo interneta primerjaj čas potovanja na tej relaciji ob koncu 19. stoletja in danes.

³ Kmetijske in rokodelske novice, str. 267, št. 67, letnik 13, 22. 8. 1855. Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI-DOC-GV2CXW73?euapi=1&query=%27keywords%3dkmetijske+in+rokodelske+novice%27&sortDir=ASC&sort=ate&pageSize=25&format=peserial=newspaper&fyear=1855&page=3> (citirano 14. 12. 2024).

⁴ Kmetijske in rokodelske novice, str. 197, št. 25, letnik 31, 18. 6. 1873. Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI-DOC-3ZWO3IDZ?euapi=1&query=%27keywords%3dkmetijske+in+rokodelske+novice%27&sortDir=ASC&sort=da&pageSize=25&fyear=1873&format=peserial=newspaper> (citirano 14. 12. 2024).

⁵ Uršič, Stanko. *Matematične tabele in formule: Priručnik za osnovne in srednje šole*. Društvo matematikov, fizikov in astronomov Republike Slovenije: Ljubljana, 1990. str. 45.

⁵³ Predvidene rešitve:

6. Kolera.

7. Nasip pri Bitnjah je bil visok približno 57 m, dolg pa približno 198 m.

Gradnja je bila dolgotrajna in zahtevna – težave so se pojavljale predvsem pri gradnji nasipa pri Bitnjah.

Ob koncu 19. stoletja je vožnja od Št. Petra do Reke trajala približno štiri ure, danes pa isto pot z vlakom opravimo v približno uri in pol. Izračun je narejen glede na podatke s spletne strani:

<https://fahrplan.oebb.at/webapp/?context=TP&SID=A%3D1%400%3DPivka%40X%3D14191378%40Y%3D45675252%40U%3D181%40L%3D7900011%40B%3D1%40p%3D1704968417%40&ZID=A%3D1%400%3DRijeka%40X%3D14430339%40Y%3D45330138%40U%3D181%40L%3D7800013%40B%3D1%40p%3D1704968417%40&date=18.01.2024&time=17:36:58&timeSel=1&returnTimeSel=1&journeyProducts=7167&start=1&#P|TP|H|385428> (Dostopno: 17. 1. 2024)

SLIKA 4: DELOVNI LIST⁵⁴

8. Preberi spodnji odlomek iz *Kmetijskih in rokodelskih novic* z dne, 9. 7. 1873,⁶ in odgovori na spodnja vprašanja.

»Z železnico je prišlo novo življenje, – nova doba v našo dolino. Ljudje so si dozdale mnogo z vozarjenjem na cesti prisluzili, tudi izdelovanje železnice je marsikak krajcar v deželo prineslo. Zdaj je vsemu temu konec. Zaslužek na železnici, vozarjenje na cesti je pri kraju. / ... / Treba bo skrbno in varčno živeti in se gospodarstva in kmetijstva prav pridno lotiti. Če bomo gnoj, ki je do zdaj na cestah ostajal, na njive zvozili in če bomo pridno kmetovati zaleli, – ne bomo ne slabše, ampak boljše kot do zdaj izhajali. Tako, kakor je bilo, pa ne sme dalje biti! V zadnjih letih se je vinoreja in sadjereja zelo zanemarjala. Dosti sveta je še golega, kjer bi se dali lepi vinogradi, lepi sadunosniki narediti.«

Kakšne posledice je prinesla železnica v ilirskobistriške kraje? _____

Kaj avtor sluti, da bo prinesla prihodnost? _____

Katerim gospodarskim panogam bi se morali Bistričani posvetiti po mnenju avtorja? _____

9. Preberi spodnji odlomek iz časopisa *Slovenec* z dne, 2. 7. 1914,⁷ in odgovori na spodnja vprašanja.

»Iz Št. Petra na Krasu smo dobili poročilo: Dvorni vlak je došel ob določenem času. Nemo je zrla vlak velika množica ter se molčeč odkrila. Na kolodvoru so čakali okrajni glavar Pilhofer, skoro vsa duhovščina trnovske in postojnske dekanije, Slomškova zveza skoro korporativno z načelnikom Gradom, župani iz Št. Petra, Trnovega in drugih krajev, požarne brambe, Orli, šolska mladina z zastavo, zastopniki posojilnic, vsi prosti uradniki, črno oblečene žene z gorečimi svečami so napravile globok vtis, kolodvorske svetilke so črno prepreženc in prižgane.«

O katerem dogodku govori vir? Pomagaj si z datumom zapisa.

⁶ Kmetijske in rokodelske novice, str. 223, št. 28, letnik 31, 9. 7. 1873. Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-87KPG546?euapi=1&query=%27keywords%3dkmetijske+in+rokodelske+novice%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25&fyear=1873&fformattypeserial=newspaper&page=2> (citirano 14. 12. 2024).

⁷ Slovenec: Političen list za slovenski narod, str. 5, št. 147, 2. 7. 1914. Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-QJJADAFO?euapi=1&query=%27keywords%3dslovenec%3a+politi%4c%8den+list+za+slovenski+narod+02.07.1914%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25> (citirano 14. 12. 2024).

⁵⁴ Predvidene rešitve:

8. Do izgradnje železnice so se ljudje lahko preživljali s prevozništvom, zaslužili so lahko tudi z delom pri gradnji železniške proge, vendar avtor pričakuje, da takih priložnosti po zaključku gradbenih del ne bo več. Avtor prispevka sluti, da bo treba v prihodnjem obdobju živeti skromneje in bolj varčno. Bistričani bi se po mnenju avtorja prispevka morali posvetiti kmetijstvu, natančneje, vinogradništvu in sadjarstvu.

9. Vir govori o prevozu trupel avstro-ogrskega prestolonaslednika Franca Ferdinanda in njegove žene Sofije, ki sta bila ubita v Sarajevu.

SLIKA 5: DELOVNI LIST⁵⁵

10. Parne lokomotive so po slovenskih železnicaх vozile vse do leta 1978. Oglej si fotografijo zadnje posadke, ki je 14. maja 1978 pospremila zadnjo parno lokomotivo 'v pokoj'.⁸ Predstavi si, da si tudi ti član te posadke, in te preveva občutek nostalgije. Napiši kratko hvalnico lokomotivi ali anekdoto, ki se ti je pripetila, ko si vozil/-a tak vlak.

11. S pomočjo Google Zemljevidov primerjaj čas vožnje z avtomobilom na relaciji Pivka (železniška postaja)–Ribnica–Ilirska Bistrica (železniška postaja) in na relaciji Pivka (železniška postaja)–Knežak–Ilirska Bistrica (železniška postaja) ter vožnjo z vlakom na relaciji Pivka–Ilirska Bistrica. Osredotoči se na dolžino in čas potovanja, pri čemer upoštevaj tudi vrsto vlaka.

Prevozno sredstvo	Relacija	Dolžina (km)	Hitrost (km/h)
AVTOMOBIL	Pivka–Ribnica–Il. Bistrica		
	Pivka–Knežak–Il. Bistrica		
VLAK	Pivka–Il. Bistrica (MV)		
	Pivka–Il. Bistrica (LPV)		

* MV = mednarodni vlak, LPV = lokalni potniški vlak

Kaj lahko sklepaš na podlagi svojih ugotovitev? _____

Kaj to pomeni za trajnostno mobilnost? _____

⁸ Vir: Delo, 14. maj 1978.

⁵⁵ Predvidene rešitve:

10. Spomnim se, kako sem kot otrok prvič videl parno lokomotivo. Bil sem navdušen nad njeno velikostjo in mogočnostjo. Imel sem občutek, da sem videl nekaj resnično posebnega. Kasneje sem se tudi sam naučil voziti parno lokomotivo. To je bilo izjemno doživetje. Občutek moči, ki ga daje, ko poganjaš to težko mašinerijo, je nepozaben. Zdaj ko zadnja parna lokomotiva odhaja, se počutim kot da se poslavlja del mojega otroštva in mladosti. Vem, da bodo v prihodnosti še vedno obstajale parne lokomotive, ki jih bodo uporabljali v muzejih in na turističnih vlakih. Vendar pa bo to vedno le senca tistega, kar so bile nekoč.

11. Rešitve tabele:

Prevozno sredstvo	Relacija	Dolžina (km)	Čas vožnje (min)
AVTOMOBIL	Pivka–Ribnica–Il. Bistrica	20	22
	Pivka–Knežak–Il. Bistrica	18	22
VLAK	Pivka–Il. Bistrica (MV)	16	14
	Pivka–Il. Bistrica (LPV)	16	16

SLIKA 6: DELOVNI LIST⁵⁶

12. Oglej si spodnjo razglednico z začetka 20. stoletja⁹ in primerjaj podobo Adelsberga z današnjim izgledom Postojne.

12. Opiši prednosti in slabosti potovanja z vlakom.

⁹ Vir: Rustja, Karel. *160 let južne železnice na Pivki*. Pivka: Društvo za krajevno zgodovino in kulturo Lipa, 2018.

⁵⁶ Predvidene rešitve:

11. Mesto Postojna je danes bistveno večje, na kar je bistveno vplivala tudi izgradnja Južne železnice. Železniška postaja ima danes večje število tirov kot jih je prikazano na razglednici. V ozadju je viden greben Nanosa, pod katerim danes teče trasa avtoceste A1 Koper–Ljubljana, še danes pa obstaja drevored ob stari cesti proti Razdrtem. Sovič, pod katerim je nastal Adelsberg, je danes za razliko od podobe na razglednici zaradi žledu gol.

12. Ena glavnih prednosti potovanja z vlakom je trajnost – glede na podatke, objavljene na spletni strani Slovenskih železnic, to podjetje uporabi 50 % energije iz obnovljivih virov (ni pa zapisano, iz katerih). Prav tako trdijo, da železniški promet v Republiki Sloveniji predstavlja zgolj 1 % vse energije, ki jo porabi celotni prometni sektor. Emisije CO₂ so v slovenskem železniškem prometu nizke zaradi zamenjave dizelske vleke z električno. (Podatki na spletni strani: <https://potniski.sz.si/novice/2022/01/energija/> (dostopno: 17. 1. 2024).

Prednost prevoza z vlakom je tudi cena, saj so tovrstne dnevne migracije bistveno cenejše od vožnje z avtomobilom. Na ta način lahko v Ljubljani izkoristimo tudi možnosti Park&Ride (torej vožnjo z vlakom do prestolnice, nato pa nadaljevanje potovanja z mestnimi avtobusi ali električnimi avtomobili). Časovna komponenta železniškega prometa je bistveno manj odvisna od vremenskih razmer v primerjavi s cestnim prometom. V primeru tovarnega prometa pa pomeni varen in hitrejši prevoz velikih množin tovarov na velike razdalje.

Glavna slabost potovanja z vlakom je neobstoječa oz. pomanjkljiva infrastruktura na določenih odsekih ali pa slaba prometna povezanost z regijskimi centri. Dodatna pomanjkljivost je tudi manjša fleksibilnost v primerjavi z avtomobili.

ZAKLJUČNI DEL UČNE POTI (10 minut)

V zadnjem delu učne poti profesor z učenci ustno preveri rešitve učno-delovnega lista in razloži morebitne nejasnosti, če so se pojavile. Zadnje minute porabi za ustno refleksijo dijakov, s pomočjo katere lahko izboljša načrtovanje in vsebino prihodnjih učnih poti. Ekskurzija se zaključi pred Šolskim centrom Postojna.

SKLEP

Z učno potjo učencem približamo zgodovino Postojne, Pivke in Ilirske Bistrice skozi prizmo železniške proge. Taka izkušnja jim omogoča drugačen način spoznavanja lokalne zgodovine, saj lahko vidijo, kakšne sledi je pustila zgodovina, ki jih mogoče še niso zaznali. Po potrebi lahko ekskurzijo ustrezno razširimo, saj pivška kotlina nudi številne možnosti.⁵⁷

VIRI IN LITERATURA

- Anonimen avtor. (1873). Naši dopisi: Iz Notranjske Bistrice. *Kmetijske in rokodelske novice*, letnik 31, št. 28, str. 223. Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-87KPG546/?euapi=1&query=%27keywords%3dkmetijske+in+rokodelske+novice%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25&fyear=1873&fformattypeserial=newspaper&page=2> (citirano 14. 12. 2024).
- Anonimen avtor. (1914). Dnevne novice. *Slovenec: Političen list za slovenski narod*, letnik 42, št. 147, str. 5. Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-QJJADAFQ/?euapi=1&query=%27keywords%3dslovenec%3a+politi%c4%8den+list+za+slovenski+narod+02.07.1914%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25> (citirano 14. 12. 2024).
- F. D. Pivčan. (1855). Novičar iz avstrijskih krajev: Iz Zagorja na Notranjskem. *Kmetijske in rokodelske novice*, letnik 13, št. 67, str. 267. Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC->

⁵⁷ V sklopu medpredmetnega povezovanja lahko ekskurzijo prilagodimo kot terenski del priprave na maturo in se osredotočimo še na kraško površje s poudarkom na trajnostni razvoj na področju vodnih virov ter problematiko sobivanja človeka in velikih zveri med Javorniki in Snežnikom. Dodamo lahko tudi vsebinski sklop o pomembnosti vodnih virov za potrebe vožnje parnih lokomotiv. Železniške progi na Pivškem so igrale pomembno vlogo tudi med drugo svetovno vojno, ko je bilo tam prisotno verjetno največje in najtežje, ki je bilo kadar koli prisotno na ozemlju današnje Slovenije (železniški top Krupp K5 z maso 218 ton). Z vojaškega vidika je bila pomembna tudi gradnja Alpskega zidu v 30. letih 20. stoletja, ki je peš dostopen z železniške postaje v Pivki.

[GV2CXW73/?euapi=1&query=%27keywords%3dkmetijske+in+rokodelske+novice%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25&fformattypeserial=newspaper&fyear=1855&page=3](https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-3ZWO3IDZ/?euapi=1&query=%27keywords%3dkmetijske+in+rokodelske+novice%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25&fformattypeserial=newspaper&fyear=1855&page=3) (citirano 14. 12. 2024).

- Jaksetič, Dragica (ur.). *Pivka 2020: Ob 25. letnici občine*. Pivka: Občina, 2020.
- J. D. (1873). Naši dopisi: Iz Notranjskega. *Kmetijske in rokodelske novice*, letnik 31, št. 25, str. 197. Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-3ZWO3IDZ/?euapi=1&query=%27keywords%3dkmetijske+in+rokodelske+novice%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25&fyear=1873&fformattypeserial=newspaper> (citirano 14. 12. 2024).
- Rustja, Karel. *160 let južne železnice na Pivki*. Pivka: Društvo za krajevno zgodovino in kulturo Lipa, 2018.
- Štemberger, Vesna. »Šolsko okolje kot učno okolje ali pouk zunaj.« *Razredni pouk* 14, št. 1, (2012): 84–90.
- Uršič, Stanko. *Matematične tabele in formule: Priročnika za osnovne in srednje šole*. Društvo matematikov, fizikov in astronomov Republike Slovenije: Ljubljana, 1990.
- *Učni načrt. Program osnovna šola. Zgodovina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo, 2011. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_zgodovina.pdf (citirano 15. 1. 2024).

POVZETEK

Učna pot je zanimiv način izvedbe pouka izven učilnice, učitelju zgodovine lahko pomaga pri obravnavanju tem iz lokalne zgodovine. V članku je predstavljena izvedba učne poti po trasi Južne železnice med Postojno in Ilirsko Bistrico, ki je primerna zlasti za 3. letnik gimnazij in srednjih šol. Dijaki si v Postojni ogledajo razstavljeno parno lokomotivo, nato pa se z vlakom odpravijo proti končni destinaciji. Med potjo opazujejo okolico in samostojno ali v parih rešujejo delovne liste. Naloge jih vodijo k razmisleku o pomenu Južne železnice za bližnje kraje in jim pomagajo tematiko razvoja prometa konkretizirati in osmisлити. V zaključku z učiteljem pregledajo naloge in opravijo refleksijo. Učna pot dijakom osvetli pomemben vidik lokalne zgodovine.

POLONA MEGLIČ IN TAMARA KLEPEC: VAS DUPLJE IN SKRIVNOST »UDINBORŠKE GMAJNE« - UČNA POT OD ANTIČNEGA GRADIŠČA DO BAROČNE CERKVE

Uvod

Domača pokrajina nam nudi možnosti številnih raziskav in ekskurzij. Delo na terenu je za učence zelo koristno, saj pridejo do številnih novih spoznanj, znanja pridobljena na tak način, pa so trajnejša.⁵⁸ Namen pričujočega članka je predstaviti učno pot, ki jo učitelj lahko izvede v vasi Zgornje Duplje v občini Naklo na Gorenjskem. V tej učni uri učenci 7. razreda (lahko tudi drugih razredov osnovne šole) spoznajo zgodovino vasi od antike do baroka. Učna pot je zasnovana tako, da spremljevalci učence vodijo po vasi do posameznih postojank, kjer tudi rešujejo učno-delovni list in uporabljajo tablični računalnik za fotografiranje.

Pomembnost lokalne zgodovine

Vsako naselje je bilo priča dejavnostim človeka v preteklosti, zato ga lahko razumemo in beremo kot vir. S preučevanjem lokalne zgodovine učenci pridobijo znanje o domačem okolju ter razvijejo odnos do bližnje okolice. Prav tako poskušajo razumeti ljudi in dogodke v preteklosti, povezujejo razloge in posledice ter se seznani s konflikti in pravili v družbi. Preučevanje lokalnega kraja jim tudi omogoča sposobnosti predvidevanja in ustvarjalnega mišljenja o tem, kako se bo kraj razvijal v prihodnosti.⁵⁹

Načrtovane učne ogleda in dejavnosti za učence izven šole, ki jih pripravijo učenci ali učitelji, imenujemo učne poti.⁶⁰ Najbolj pomembna oblika dela na terenu je opazovanje, saj se tako učenci lahko veliko naučijo; dobijo živo sliko, ki je samo z razlago ne bi mogli tako kakovostno prikazati. Terensko delo je za učence zelo koristno, saj jih pripravlja na samostojno delo. Preko njega se urijo v opazovanju, sklepanju in primerjanju, razvijajo sposobnosti orientiranja in uporabe

⁵⁸ Drago Ivanšek, *Spoznavanje domače pokrajine. Priročnik za učitelje*, Ljubljana: Rokus, 1999, 6. V Danijela Trškan, *Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem*, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2008, 78.

⁵⁹ Trškan, »Lokalna zgodovina«, 36, 11, 80, 82, 104.

⁶⁰ Danijela Trškan, *Arheološka dediščina pri pouku zgodovine v osnovnih in srednjih šolah*, Ljubljana: Slovenska nacionalna komisija za UNESCO, 2022, 136.

ustreznih raziskovalnih metod.⁶¹ Pouk na prostem je tako lahko zdrav, zabaven in v skladu s trajnostnim razvojem, povezan je tudi z uspehi pri socialnem in osebnem razvoju.⁶²

Opis učne poti v vasi Duplje

Uvodni del (5 minut)

Z učenci 7. razreda obiščemo vas Zgornje Duplje, ki se nahaja v občini Naklo na Gorenjskem. V zadnji učni uri pred obiskom vasi, smo učence seznanili z delom na terenu. Poudarili smo pomembnost opazovanja in poslušanja, ter jim podali seznam potrebščin, ki jih morajo prinesiti s seboj.

Ko prispemo v Duplje, se skupaj sprehodimo do vaškega vodnjaka. Spremljevalci učencem povemo, da bo učna ura trajala 60 minut, izvedena pa bo kot učna pot. Opozorimo jih, da bo današnja ura posebna, saj bo potekala tako, da bomo najprej obiskali najmlajši spomenik, nato pa bomo šli do vse starejšega, dokler ne bomo prišli v obdobje antike. Učencem tudi razdelimo učno-delovni list in podamo navodila za reševanje. Povemo, da bomo rešene naloge sproti pregledali skupaj. Dodamo še, da sledimo ciljem trajnostnega razvoja in digitalizacije, zato smo spremljevalci s seboj prinesli šolski tablični računalnik, ki nam bo služil za branje virov in iskanje potrebnih podatkov. Z njimi pa bomo tudi kaj fotografirali, saj bomo fotografije potrebovali za dejavnosti v šoli.

Nato začnemo z uvodno motivacijo. Učence vprašamo, zakaj menijo, da je prav na tem mestu nastala vas Duplje. Pri tem uporabimo tehniko nevihte možganov oz. *brainstorming*. Za tem podamo krajšo razlago o naravnih virih in geografski legi vasi. Pokažemo jim tudi sliko Zgornjih Dupelj iz 19. stoletja. Učence kar usmerimo na reševanje 1. naloge na učno-delovnem listu, rešitve tudi skupaj pregledamo. Nato pa eden od spremljevalcev na tabličnem računalniku najde zemljevid Kranjske iz 19. stoletja. Učenec, ki se javi prostovoljno, na njem poišče vas Duplje in stavbe, ki so se ohranile vse do danes.

⁶¹ Ivanšek, »Spoznavanje domače pokrajine,« 6. V Trškan, »Lokalna zgodovina,« 78, 79.

⁶² Darja Skribe – Dimec, Pouk na prostem, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, 2014, 79, http://pefprints.pef.uni-lj.si/2577/1/Skribe_Pouk_na_prostem.pdf. Zadnji dostop: 13. januar 2024.

Prvi vsebinski poudarek (10 minut)

Pot nadaljujemo k cerkvi Sv. Mihaela. Tam jih povprašamo, v katero obdobje bi uvrstili to cerkev. Vprašanje naslovimo na vse učence, odgovorijo pa lahko prosto, brez dviga rok. Nato pozovemo enega izmed učencev, da s tabličnim računalnikom fotografira cerkev in nato na tablici prebere vir, dostopen na spletu, iz leta 1885. Spremljevalci pa imamo s seboj tudi en tiskan izvod, da si učenci lahko nazorno ogledajo stanje knjige in si lažje predstavljajo njeno starost.⁶³ Po branju na učence zopet naslovimo vprašanje obdobja gradnje cerkve.

Nato se odpravimo v njeno notranjost. Tukaj povemo nekaj o zgodovini same cerkve in obdobju nastanka ter njeni notranji podobi. Sprehodimo se pod fresko v prezbiteriju. Učencem damo nekaj časa, da si jo ogledajo, nato jih povprašamo o gorovju, ki je upodobljeno. V kolikor učenci ne vidijo, da so naslikane okoliške gore, enemu izmed njih naročimo, naj s tabličnim računalnikom fotografira fresko in bomo odgovor na vprašanje poiskali kasneje. Sedaj učence usmerimo na reševanje 2. naloge na učno-delovnem listu. Rešitve pogledamo skupaj, učencem pa razložimo pomen cerkva v preteklosti. Za tem sledi naloga, kjer eden od spremljevalcev učencem da listek s skrivnim sporočilom (narejeno iz limoninega soka). Učenci morajo skrivno sporočilo razvozlati, da bodo dobili navodila, kje v cerkvi se skriva seznam starih listin.⁶⁴ Seznam morajo najti, da bomo lahko skupaj rešili 3. nalogo na učno-delovnem listu.

Drugi vsebinski poudarek (13 minut)

Pot nadaljujemo do obrobja gozda. Podamo nekaj informacij o »Udinborškem gozdu« in njegovih rokovnjačih 18. stoletja. Učence tukaj tudi povprašamo po definiciji pojma rokovnjač. Nadaljujemo pa s pogovorom o dogajanju v gozdu med 2. svetovno vojno. Na tabličnem računalniku eden od spremljevalcev pripravi kratek izsek iz filma o rokovnjačih, ki si ga skupaj pogledamo.⁶⁵ Po ogledu na učence naslovimo nekaj vprašanj o vsebini filma. Za konec pa omenimo še Petra Bohinjca in njegovo rokovnjaško povest *Pod krivo jelko*. Skupaj tudi rešimo 4. nalogo na učno-delovnem listu. Pokličemo pa še prostovoljca, da fotografira pot v gozd.

⁶³ Ivan Vrhovnik, *Zgodovina naklanske, dupljanske in goriške fare*, Ljubljana: Anton Koblar, 1885, 121–148.

⁶⁴ Matjaž Mauser, *Dupljanska graščina, zgodovinski oris*, Ljubljana: samozaložba, 1985, 3–7.

Tretji vsebinski poudarek (17 minut)

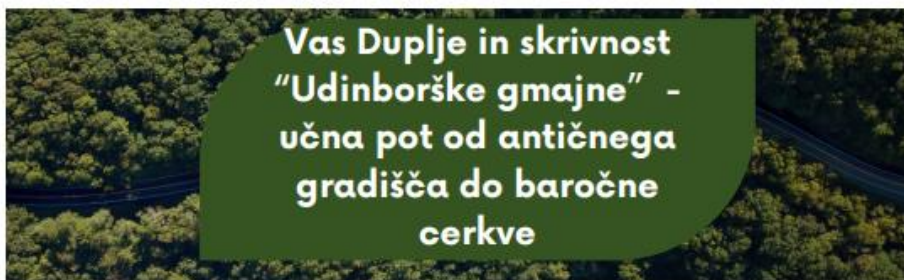
Pot nadaljujemo v gozd, kjer prečkamo potok. Enega izmed učencev prosimo, da s tablico fotografira potok. Tam naredimo kratko postojanko, kjer preberemo Valvasorjev zapis o tem gozdu. Vir govori o Arneževi luknji v Spodnjih Dupljah, zato učencem zastavimo nekaj vprašanj v povezavi s tem.⁶⁶ Skupaj pa rešimo tudi 5. nalogo na učno-delovnem listu.

Četrty vsebinski poudarek (10 minut)

Pot nadaljujemo po gozdu, vse do naše zadnje postojanke – prostora, kjer je nekoč stalo antično gradišče in morda kasneje tudi srednjeveški grad. Učence povprašamo, zakaj smo se ustavili na tem mestu, prav tako jih povprašamo o okolici in razgledu, ki ga ta točka nudi. Za tem razrešimo tudi skrivnost freske in njene poslikave gora. Sedaj povemo nekaj o rimskem gradišču in njegovi funkciji. Podamo tudi kratko zgodovino ceste na Ljubelj. Pokličemo prostovoljca, da s tabličnim računalnikom fotografira gradišče, nato pa vse učence povabimo, da rešijo 6. in 7. nalogo na učno-delovnem listu. To tudi skupaj pregledamo.

⁶⁶ Matjaž Mauser, Franc Grahek, Daša Šter idr. *Dupljanski zbornik*, Duplje: Odbor za pripravo proslave ob 750-letnici Dupelj in PGD Duplje, 1996, 112.

Primer učno-delovnega lista za učno pot po vasi Zgornje Duplje⁶⁷

Datum	Ime in priimek

Popotnik skozi čas, tukaj se začneva tvoja pot v preteklost. Stojiš v središču Zgornjih Dupelj, pred teboj sta vaška lipa in vodnjak. Ali si s kdaj vprašal, zakaj je bila vas ustanovljena prav na tem mestu? Danes je tvoja naloga, da to ugotoviš.

1. Poglej okoli sebe in naštej tri razloge, ki so doprinesli k nastanku vasi Zgornje Duplje.

- _____
- _____
- _____

2. Vstavi manjkajoče besede.

Najstarejša listina, v kateri je bila omenjena vas Duplje, je nastala leta _____. V dokumentu je zapisano _____. V tem pismu Henrik iz Greifenfelsa podarja menihom iz _____ kmetijo v vasi Duplje. V več listinah se omenjajo dupljanski _____.

Slika 1: Učno-delovni list, stran 1.⁶⁸

⁶⁷ Predloga za učno-delovni list je oblikovana v spletnem orodju Canva, <https://www.canva.com/>, zadnji dostop: 13. januar 2024.

⁶⁸ Predvidene rešitve uvodnega dela – 1. naloga (tri izmed navedenih): zaščita, naravni viri, studenčnica, gozd, zelišča in gozdni sadeži, dober pogled na dolino.

Predvidene rešitve prvega vsebinskega poudarka – 2. naloga: (napisane tako kot si sledijo po vrsti): 1246/in villa que

3. Besedilo vsebuje 3 napake. Te prečrtaj in jih popravi.

Leta 1873 je bil na Kranjskem hud potres, ki je porušil veliko gradov. Porušil se je tudi grad, ki je stal nad Spodnjimi Dupljami. Novega so postavili v Podbrezjah.

4. Pojmom pripiši številko s pravilnim opisom.

Rokovnjači ____

Peter Bohinjec ____

Povest ____

18. stoletje ____

1. Krajše, vsebinsko, izrazno manj zahtevno pripovedno delo, navadno v prozi.
2. Avtor povesti o Dupljah z naslovom Pod krivo jelko.
3. Pripadniki med seboj povezanih, organiziranih skupin, ki se ukvarjajo z ropanjem zlasti premožnih ljudi.
4. Rokovnjači so živeli v Udimborštu.

5. V eni povedi odgovori na spodaj navedeni vprašanji.

- O Dupljah je pisal tudi Valvasor. Kako je naslovil svoje delo, v katerem omenja to vas?

_____.

- Kam so se skrili Dupljanci, ko so v njihovo vas prišli Turki?

_____.

Slika 2: Učno-delovni list, stran 2.⁶⁹

dicitur Divplach/Vetrinja/vitezi. 3. naloga: ~~1873-1511/Spodnjimi Dupljami-Zgornjimi Dupljami/Podbrezjah-~~ Spodnjih Dupljah.

⁶⁹ Predvidene rešitve drugega vsebinskega poudarka – 4. naloga: rokovnjači 3, Peter Bohinjec 2, povest 1, 18. stoletje 4.

Predvidene rešitve tretjega vsebinskega poudarka – 5. naloga: Slava vojvodine Kranjske./V Arnežovo luknjo in v gozd (Udinboršt).

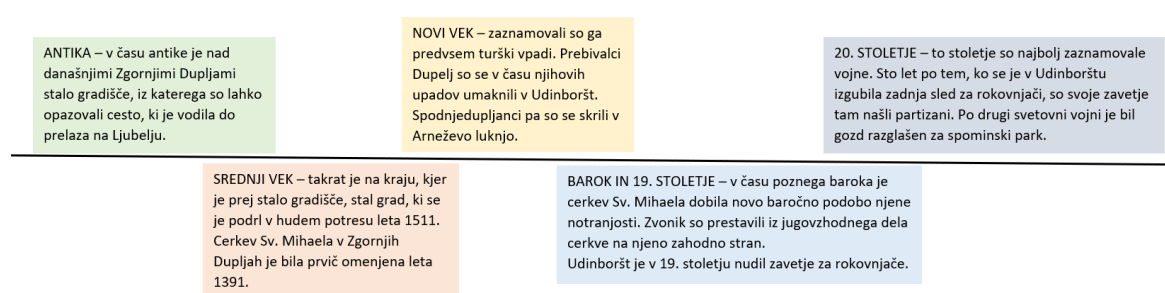
6. Dopolni časovni trak vasi Duplje. Začni z najstarejšim obdobjem.

7. Ozri se okoli sebe in si pozorno oglej teren. Natančno skiciraj gradišče, ki te obdaja.

Slika 3: Učno-delovni list, stran 3.

Predvidene rešitve 6. naloge:

Predvidene rešitve 7. naloge:⁷⁰Zaključni del (5 minut)

Učencem povemo, da bodo pri naslednji učni uri zgodovine oblikovali informacijske table za ravno obiskano gradišče. V pomoč jim bosta zadnji nalogi na učno-delovnem listu in fotografije, ki so jih posneli s tabličnim računalnikom. Povprašamo jih, ali imajo kakšno vprašanje, nato pa jih povabimo, da vsak pove nekaj o svoji najljubši postojanki na tej učni poti.

⁷⁰ Avtorici skice: Tamara Klepec in Polona Meglič, 2024.

Sklep

Učne poti so za učence zelo koristne, saj jih urijo v sklepanju, opazovanju in orientiranju, prav tako so koristne za njihovo zdravje. Naj učiteljem učna ura, ki smo jo opisali v tem članku, predstavlja idejo in morda navdih za oblikovanje lastne učne poti po lokalnem kraju. Tako bodo učenci dobili možnost, da se učijo o lokalni zgodovini na zanimiv način. S tem bomo spodbujali tudi njihovo radovednosti in samostojno raziskovanje ter kritičen odnos do sveta in trajnostnega razvoja.

Viri in literatura

Balantič, Zvonko. *Uporni sinovi*. Duplje: Kinoklub Duplje, 1975/6. 3–6 min.

Ivanšek, Drago. *Spoznavanje domače pokrajine*. Ljubljana: Rokus, 1999.

Mauser, Matjaž, Grahek, Franc, Šter, Daša idr. *Dupljanski zbornik*. Duplje: Odbor za pripravo proslave ob 750-letnici Dupelj in PGD Duplje, 1996.

Mauser, Matjaž. *Dupljanska graščina, zgodovinski oris*. Ljubljana: samozaložba, 1985.

Skribe – Dimec, Darja. Pouk na prostem. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, 2014. http://pefprints.pef.uni-lj.si/2577/1/Skribe_Pouk_na_prostem.pdf. Zadnji dostop: 13. januar 2024.

Trškan, Danijela. *Arheološka dediščina pri pouku zgodovine v osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Slovenska nacionalna komisija za UNESCO, 2022.

Trškan, Danijela. *Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008.

Vrhovnik, Ivan. *Zgodovina naklanske, dupljanske in goriške fare*. Ljubljana: Anton Koblar, 1885.

Seznam virov za izdelavo učno-delovnega lista

Spletno orodje *Canva* za oblikovanje predloge učno-delovnega lista. <https://www.canva.com/>. Zadnji dostop: 13. januar 2024.

Povzetek

Prek učnih poti učenci na zanimiv način spoznavajo lokalno zgodovino. Članek vsebuje predstavitev primera učne ure kot učne poti v vasi Zgornje Duplje na Gorenjskem. Učence popeljemo po vasi, od vaškega vodnjaka, cerkve Sv. Mihaela, točk v gozdu vse do antičnega gradišča. Učenci preko postojank spoznavajo zgodovino vasi in rešujejo učno-delovni list, ki ga nato sproti skupaj pregledamo. Prav tako jih pri vsaki izmed postojank čakajo zanimive naloge, npr. branje zemljevidov/virov, iskanje virov, gledanje izseka iz filma ... Znanje, ki so ga pridobili na tak način, je trajnejše, učne poti pa učencem pomagajo krepiti tudi njihove sposobnosti samostojnega raziskovanja in opazovanja ter kritičnega mišljenja.

JERNEJ MISLEJ IN NIKA PLOHL: ZGODOVINAR ZA EN DAN: RAZISKOVANJE ZGODOVINE POSTOJNE NA PRELOMU IZ 19. V 20. STOLETJE

Uvod

Terensko delo je ena izmed možnosti, s katerimi lahko naredimo pouk zelo razgiban, poučen in zanimiv. S terenskim delom se učenci naučijo opazovanja, primerjanja in sklepanja na podlagi videnega, razvijejo sposobnosti samostojnega raziskovanja in pridobijo sposobnosti časovne orientacije in prostorskih predstav.⁷¹ Vse to pa so tudi pomembne veščine zgodovinarjev.

Članek obravnava pomen terenskega dela kot načina izvedbe učne ure ter konkreten opis izvedbe terenskega dela na območju Postojne – obisk Modrijanovega mlina. Učenci spoznajo zgodovino mlinarstva v pivški kotlini, zgodovino Modrijanovega mlina, način pridobivanja moke nekoč in danes ter pomen trajnostno in lokalno pridelane hrane. Skozi celotno terensko delo pa se uri v veščinah, kot so opazovanje, raziskovanje, iskanje informacij, sklepanje, sodelovanje in uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije.

Spoznavanje lokalne zgodovine s pomočjo terenskega dela

Raziskovanje lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli je za učence pomembno predvsem zato, da pridobijo znanje o domačem kraju in njegovi okolici, s tem pa razvijejo primeren odnos do domačega okolja.⁷² Lokalno zgodovino lahko spoznavamo na različne načine. Poleg klasične izvedbe učne ure v učilnici lahko izvedemo avtentični pouk. Izven šole ga lahko izvedemo v obliki zgodovinske ekskurzije, terenskega dela, ogleda muzeja, obiska arhiva, šole v naravi, raziskovalnega tabora itd.⁷³

S takšnim načinom dela lahko naredimo vsebino zelo zanimivo, učenci pa si s samostojnim odkrivanjem vsebine lažje in hitreje zapomnijo. S terenskim delom lahko učenci spoznajo bogato kulturnozgodovinsko dediščino domačega kraja, ki je prav tako pomembna kot zgodovinska dediščina drugih, večjih civilizacij. Terensko delo ima poleg odkrivanja zgodovinske vsebine velik

⁷¹ Potočnik, Drago. »Ekskurzije in pouk zgodovine.« *Zgodovina v šoli*, 3–4 (2004), str. 65–68.

⁷² Trškan, Danijela. *Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008, str. 11.

⁷³ Trškan, Danijela. *E-učbenik za didaktiko zgodovine II*. Ljubljana: Oddelek za zgodovino, 2023, str. 72.

vzgojni in socialni pomen, saj se učenci z drugačnimi oblikami dela navajajo na sodelovanje s sošolci. Krajše oblike terenskega dela (ena do dve šolski uri) lahko pripravimo tako, da učence predhodno seznanimo z vsebino, ki jo s terenskim delom le še poglobijo, ali pa jih s krajšim poučnim ogledom seznanimo z novo vsebino, ki lahko služi kot motivacija za nadaljnjo obravnavo učne snovi v razredu.⁷⁴

Pri terenskem delu lahko uporabimo terenske metode, ki vključujejo metodo opazovanja, metodo odkrivanja ter metodo postavljanja hipotez. Pri metodi opazovanja se učenci osredotočajo na opazovani kraj – katere stvari vidijo, kaj bi ljudje tukaj lahko delali, katere spremembe so se dogajale v prostoru ipd. Metodo odkrivanja uporabimo za raziskovanje različnih predmetov in stavb, pri metodi postavljanja hipotez oz. domnevanja pa se učenci naučijo sklepanja s pomočjo indukcije oz. dedukcije (na podlagi skic, risb in zbranih podatkov postavijo hipoteze o preučevanem prostoru, predmetu, zgradbi ...).⁷⁵

Priprava na terensko delo

Pripravi na delo na terenu posvetimo zadnjo uro v razredu. Učence seznanimo z obravnavano temo in krajem, ki ga bomo obiskali, ter časom izvedbe. Pogovorimo se tudi o pravilih obnašanja, varnosti pri terenskem delu ter o vseh potrebnih pripomočkih, ki jih bodo potrebovali (mobilni telefon, pisalo).

Modrijanov mlin se nahaja blizu vhoda v Postojnsko jamo in je od ene osnovne šole (Osnovna šola Miroslava Vilharja) oddaljen 17 minut hoje, od druge (Osnovna šola Antona Globočnika) pa 22 minut hoje. Do mlina se odpravimo peš, ali pa si sposodimo šolska kolesa – na tak način poskrbimo za trajnosten prihod na našo lokacijo.

Hoja do Modrijanovega mlina je lahko učencem tudi v orientacijski izziv. Učencem damo le koordinate mlina. Nato sami/v dvojicah/skupinah s pomočjo navigacije na njihovih pametnih telefonih poiščejo pravo pot, na tak način pa spodbujamo tudi digitalizacijo.

Učna ura je, predvsem zaradi obravnavanega časovnega obdobja, pripravljena za učence 8. in 9. razreda. Z ustreznimi prilagoditvami oz. poenostavljenjem učno-delovnega lista pa bi bila primerna tudi za učence 6. in 7. razreda.

⁷⁴ Potočnik, »Ekskurzije in pouk zgodovine«, str. 66.

⁷⁵ Trškan, Danijela. »Učenje zgodovine z odkrivanjem in terenske metode dela.« *Zgodovina v šoli*, 3-4 (2006), str. 59–64.

Izvedba učne ure na terenu - Modrijanov mlin

Prvi vsebinski poudarek: Kratka zgodovina Modrijanovega mlina (30 minut)

V sobi, kjer so razstavljeni mlinarski pripomočki in mlinski kamni, učenci najprej sami raziščejo zgodovino mlinarstva v pivški kotlini in zgodovino Modrijanovega mlina, kjer se nahajamo.⁷⁶ Ker so postali zgodovinarji za en dan, morajo s pomočjo opazovanja, primerjanja in sklepanja razviti sposobnosti raziskovanja. Samostojno ali v parih rešujejo učno-delovne liste oz. vpisujejo rešitve v aplikacijo na telefonu. Če se učitelj odloči za učno-delovni list, naj vsak učenec izpolnjuje svoj list. Če pa se učitelj odloči za uporabo aplikacije na pametnih telefonih, mora na pripravljalni uri preveriti, koliko učencev ima možnost reševanja s pametnim telefonom. V primeru, da veliko učencev te možnosti nima, je možno tudi delo v paru (en učenec s pametnim telefonom in eden brez). Učenci morajo imeti na učni uri na terenu tudi dostop do spleta, ali pa si aplikacijo naložijo že v šoli.

Ena izmed aplikacij, ki je primerna za reševanje nalog v sklopu terenskega dela, je Actionbound. Že brezplačna verzija, ki zahteva registracijo z našo elektronsko pošto, ponuja širok nabor različnih vrst nalog. Šola lahko tudi zakupi izobraževalno verzijo aplikacije (EDU -Educational use), ki ima na voljo še več možnosti za naloge.

Učenci imajo na voljo 15 minut za samostojno raziskovanje odgovorov, nato pa se nam pridruži še lokalni vodnik, ki povzame vsebino, učenci pa lahko dopolnijo manjkajoče odgovore. Odgovore je potrebno tudi preveriti. Preverimo jih lahko že na terenu ali na naslednji učni uri. Učitelj se lahko tudi odloči, da bo učno-delovne liste na koncu pobral in jih pregledal (ter po potrebi tudi ocenil). O tem učence obvesti že na pripravljalni uri. V primeru, da se učitelj odloči, da bo sam pregledal odgovore, je najlažje delo z aplikacijo, ki vse odgovore na vprašanja zbere na enem mestu.

⁷⁶ Več o zgodovini mlinarstva v pivški kotlini ter zgodovini Modrijanovega mlina lahko najdemo v: Habe, France. *Mlini in žage na vodni pogon na Pivki in Planinskem polju nekoč in danes*. Postojna: Društvo za varstvo kraškega okolja, 1996, str. 46–52.

Primer učno-delovnega lista:**ZGODOVINAR ZA EN DAN: RAZISKOVANJE ZGODOVINE POSTOJNE NA PRELOMU
IZ 19. V 20. STOLETJE (UČNO-DELOVNI LIST ZA TERENSKO DELO V POSTOJNI)**

Pazorno preberi vprašanja in reši naloge, s pomočjo katerih boš spoznal/a zgodovino Modrijanovega mlina ter razvoj mlinarstva v pivški kotlini. Pri delu si pomagaj z razstavljenimi pripomočki ter besedilom na panojih.

1. Odgovori na vprašanja.

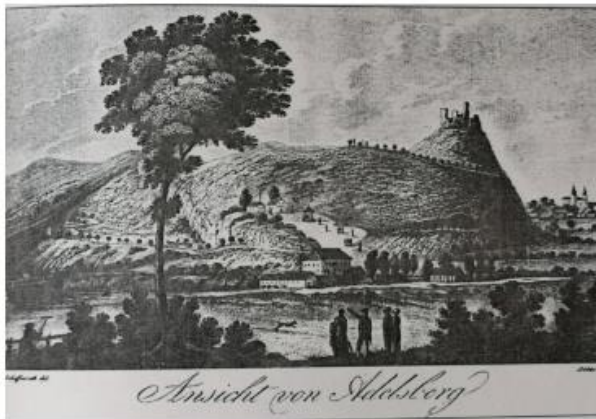
a) V katerem stoletju se prvič omenja Modrijanov mlin? Kateri letnici nam to izpričujeta?

b) Po kom je Modrijanov mlin dobil ime?

c) Mlinar, ki je tukaj delal, je dejanski lastnik mlina postal šele leta 1912, ko je mlin odkupil. Kdo so bili v preteklosti lastniki mlinov in žag?

2. Dopolni besedilo z manjkajočimi besedami.

Mlinarstvo je bilo povezano tudi z drugimi dejavnostmi: _____ oz. prevozništvom, _____, gostinstvom, dejavnostjo izdelovanja _____ kamnov. To pomeni, da so se v mlinih srečevali ljudje s podeželja in iz _____. Ker je bilo na moko velikokrat potrebno čakati, so se ljudje med seboj družili, pogovarjali, se obveščali o dogajanju v bližnjih in daljnih krajih, izumili marsikatero _____ igro itd.

3. Na spodnji razglednici poišči Modrijanov mlin in ga obkroži.

Slika 1: Učno-delovni list, str. 1.⁷⁷

⁷⁷ Predvidene rešitve: 1. naloga: a) v 16. stoletju. To nam izpričujeta letnici 1578 (kupno pismo, ki poroča o nekem mlinu na Pivki) in 1593 (na kamniti plošči portala vklesana letnica skupaj z inicialkami W. H. – lastnik Wolfgang Huber). b) Po zadnjem mlinarju Francu Modrijanu. c) Graščaki, bogati kmetje in trgovci. 2. naloga: furmanstvom, trgovino, mlinskih, mest, družabno. 3. naloga: Mlin se nahaja na spodnji tretjini fotografije na sredini slike.

Viri slikovnega gradiva za učno delovni list:

Postojnska jama. <https://www.postojnska-jama.eu/en/about-the-cave/a-tourist-attraction-for-200-years/> (Datum

4. Fotografije poveži s praviimi pojmi.

grođ

mlinski kamen

ročno sito

mlinsko kolo

5. Navedi vsaj tri mlinarjeve dolžnosti, ki so bile zapisane v Mlinskem redu.

1. _____
2. _____
3. _____

6. Zakaj ob rekah in mlinih niso zgradili tudi vasi?

7. Največja zabeležena poplava se je zgodila pred le nekaj leti. Kdaj se je zgodila in do kod je segala gladina reke Pivke?

8. Opiši delovanje Modrijanovega mlina.

Tako, prebil/a si se skozi vsa vprašanja. Če imaš dodatna vprašanja, se obrni na učitelja/ico ali na lokalnega vodnika.

Katera stvar ti je ostala najbolj v spominu?

Slika 2: Učno-delovni list, str. 2.⁷⁸

zadnjega dostopa: 9. 1. 2024).

⁷⁸ Predvidene rešitve: 4. naloga: (po vrsti) mlinski kamen, mlinsko kolo, ročno sito, grođ. 5. naloga: vzdrževanje sanitarnega reda; vzdrževanje tehnične brezhibnosti mlinske naprave; ob nizkem rečnem vodostaju, ko mlinar ni mogel zmleti velike količine zrnja, je moral najprej mleti za mlevce, šele nato zase. 6. naloga: Ker so tu pogoste visoke poplave in bi voda uničila zgrajene hiše. Mline so tu postavljali zato, ker drugače moči vode ne bi mogli izkoriščati. Mlinarji so vedeli, da bo prej ali slej prišla visoka voda in naredila veliko škodo. 7. naloga: 19. 9. 2010.

Drugi vsebinski poudarek: Demonstracija mletja z mlinskim kamnom (15 minut)

V drugem delu učenci spoznajo, na kakšen način so nekoč pridobivali moko. Učenci poskusijo najprej sami pojasniti razliko med načinom pridobivanja moke nekoč in danes. Nato nam vodnik pokaže, kako so nekoč mleli zrnje v moko, razloži, zakaj so se mlini nahajali ob rekah ter pojasni pomen mlinarjevega dela. Mlinske kamne v Modrijanovem mlinu dandanes poganja električni motor in ne več sila vode. Učenci lahko sami vsipajo zrnje z zgornjega dela med mlinske kamne, spodaj zmleto moko pa lahko poskusijo tudi ročno presejati. Na koncu vsak učenec dobi zavojček pravkar zmlete moke za spomin.

Tretji vsebinski poudarek: Pokušina domačega kruha in pomen lokalno pridelane hrane (15 minut)

Z učenci in vodnikom se preselimo v sosednjo hišo, imenovano venecijanka, ali na teraso poleg nje, kjer nas že čakajo različne lokalne dobrote. Poudarek je na različnih vrstah kruha iz različnih žit in mešanic žit. S tem bomo uporabili še zadnji stil zaznavanja VAKOG - gustatorni stil zaznavanja.⁷⁹ Ko učenci poskusijo dobrote, jih razdelimo v štiri skupine. Vsaka skupina mora poiskati odgovor na vprašanje. Pri iskanju odgovorov si učenci pomagajo z mobilnimi telefoni.

1. skupina: Kakšen je pomen lokalno pridelane hrane?
2. skupina: Kje so ljudje nekoč pridobivali hrano in od kod jo dobivamo danes?
3. skupina: Koliko lokalno pridelane hrane povprečno zaužijete in katera hrana je to?
4. skupina: Na kakšne načine bi lahko povečali količino zaužite lokalno pridelane hrane doma in v šoli?⁸⁰

Učenci po nekaj minutah poročajo – s tem se urijo v sposobnostih javnega nastopanja ter izdelavi povzetkov na podlagi prebranega. Pogovorimo se o pomembnosti trajnostnega kmetijstva oz. zauživanja lokalno pridelane hrane, s tem pa zaključimo terensko delo.

Voda je segala skoraj do kamnitega oboka vhodnih vrat. 8. naloga: Reka Pivka je bila zajezena. Od tam je voda speljana v mlinščico (korito, skozi katero je tekla močan vodni tok), kjer je poganjala mlinska kolesa, ki so nato poganjala mlinske kamne. Mlinski kamni so mleli žito.

Viri slikovnega gradiva za učno delovni list:

Mlinski kamen, mlinsko kolo, ročno sito, grod. Jernej Mislej, 6. 1. 2024. Pridobljeno je dovoljenje.

⁷⁹ Trškan, Danijela. *E-učbenik za didaktiko zgodovine I.* Ljubljana: Oddelek za zgodovino, 2022, str. 76.

⁸⁰ Predvideni odgovori: (1) lokalno pridelana hrana načeloma vsebuje manj konzervansov, saj prepotuje krajšo pot, posledično tak nakup pozitivno vpliva na okolje (manj emisij), z nakupom podpiramo lokalne kmete, hrana je bolj zdrava ... (2) ljudje so nekoč hrano pridobivali na lastnih poljih oz. od sosedov, danes pa jo dobivamo iz celotnega sveta. (3) odgovor odvisen od učencev (lokalno pridelano je ponavadi sadje ali zelenjava iz domačega vrta ipd. (4) lahko bi kupovali od lokalnih kmetov, sami pridelovali na njivah in vrtovih, v šoli bi lahko vzpostavili tudi šolski vrt ...

Sklep

Članek opisuje izvedbo terenskega dela na območju Postojne, kjer učenci na raznolik način spoznavajo lokalno zgodovino. Ker se prelevijo v »zgodovinarje za en dan«, se ob tem urijo v različnih veščinah, ki jih za svoje delo potrebuje zgodovinar, hkrati pa so to veščine, ki jih vsak potrebuje na nadaljnji izobraževalni in strokovni poti. Skozi spoznavanje lokalne zgodovine pa jim približamo še pomen trajnostnega razvoja in lokalno pridelane hrane, ki ima tako v Sloveniji kot tudi v svetu vedno večji pomen.

Viri in literatura

Habe, France. *Mlini in žage na vodni pogon na Pivki in Planinskem polju nekoč in danes*.

Postojna: Društvo za varstvo kraškega okolja, 1996.

Potočnik, Drago. »Ekskurzije in pouk zgodovine.« *Zgodovina v šoli*, 3–4 (2004), 65–68.

Trškan, Danijela. »Učenje zgodovine z odkrivanjem in terenske metode dela.« *Zgodovina v šoli*, 3–4 (2006), 59–64.

Trškan, Danijela. *E-učbenik za didaktiko zgodovine I*. Ljubljana: Oddelek za zgodovino, 2022.

Trškan, Danijela. *E-učbenik za didaktiko zgodovine II*. Ljubljana: Oddelek za zgodovino, 2023.

Trškan, Danijela. *Lokalna zgodovina - učenje z odkrivanjem*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008.

Seznam virov za izdelavo učno-delovnih listov:

Postojnska jama. <https://www.postojnska-jama.eu/en/about-the-cave/a-tourist-attraction-for-200-years/> (Datum zadnjega dostopa: 9. 1. 2024).

Mlinski kamen. Jernej Mislej, 6. 1. 2024.

Mlinsko kolo. Jernej Mislej, 6. 1. 2024.

Ročno sito. Jernej Mislej, 6. 1. 2024.

Grod. Jernej Mislej, 6. 1. 2024.

POVZETEK

Terensko delo je ena izmed avtentičnih oblik pouka, ki lahko lokalno zgodovino na zanimiv način približa učencem. V članku je predstavljena izvedba terenskega dela v Postojni, in sicer obisk Modrijanovega mlina, ki je primerna za 8. in 9. razred osnovne šole, s prilagoditvami pa tudi za mlajše učence. Učenci s samostojnim raziskovanjem in reševanjem učno-delovnih listov, ki so lahko tudi v digitalni obliki, odkrijejo zgodovino mlinarstva v pivški kotlini in zgodovino Modrijanovega mlina, se preizkusijo v pridelovanju moke, na koncu pa preizkusijo lokalne dobrote ter raziščejo pomen lokalno pridelane hrane. Ker na terenskem delu postanejo »zgodovinarji za en dan«, jih ves čas spodbujamo k temu, da sami raziskujejo, opazujejo in sklepajo, s čimer se urijo v pomembnih veščinah.

EVA KRŠTINC IN ZALA BLAZINA: OKOLI SVETA? TAKOJ! – UČNA URA O ALMI M. KARLIN

UVOD

V času vedno večje digitalizacije življenja, ki vedno bolj vpliva tudi na izobraževanje, je obisk muzejev s fizičnimi razstavnimi eksponati unikatna izkušnja. Muzeji so še posebej uporabni pri pouku zgodovine, saj strokovnjaki, ki so v njem zaposleni pridobivajo različne materialne dokaze o ljudeh, njihovem okolju, jih hranijo in razstavljajo.⁸¹ Muzeji so s svojim bogatimi fondi izredno uspešni pri posredovanju učne vsebine, prav tako pa ima muzej še didaktične, pedagoške in tudi psihološke koristi za pouk.⁸² Članek obravnava pomen muzeja pri pedagoškem delu učitelja zgodovine in predstavi organizacijo učne ure izven učilnice. Nanaša se na razstavo Alma M. Karlin *Poti*, ki je razstavljena v Pokrajinskem muzeju Celje.

MUZEJ KOT IZOBRAŽEVALNA USTANOVA

Glavni namen obiska muzejev je, da učenci spoznajo muzej, njegove funkcije, ob tem pa se seznani z raznimi zgodovinskimi viri ter z njimi delajo. Pomemben del obiska muzeja je reševanje delovnih listov. Novo pridobljeno znanje učencem lahko koristi tako pri pouku zgodovine kot tudi pri drugih predmetih. Obiskovanje muzejev v mladosti pripomore k navajanju na njihovo samostojno obiskovanje v odraslosti.⁸³

Obiskovanje muzejev in njihovih razstav spada v obliko neformalnega izobraževanja in deluje kot dopolnilo in nadgradnja formalnega izobraževanja. Učenci imajo v neformalnem okolju več možnosti za različne načine učenja, komuniciranja, prav tako pa muzej ponuja tudi estetske užitke.⁸⁴ Izobraževanje v muzejih spodbuja čustva in čutne zaznave obiskovalcev, spodbuja spominjanje preteklosti in učencem ponuja dobro učno izkušnjo.⁸⁵ Nekateri raziskovalci menijo,

⁸¹ Balkovec Debevec, M. (2016). O Mentorstvu v slovenskem šolskem muzeju. *Andragoška spoznanja*, letnik 22, št. 2, str. 10.

⁸² Potočnik, D. (2004). Muzej kot vir za poučevanje zgodovine. *Zgodovinski časopis*, letnik 58, št. 1–2, str. 194.

⁸³ Trškan, D. (2005). Muzejske pedagoške dejavnosti in pouk zgodovine v Republiki Sloveniji. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, letnik 76, št. 3–4, str. 453.

⁸⁴ Petkovšek, M. (2018). *Vloga muzeja v izobraževalnem procesu: načrtovanje učnih aktivnosti v muzeju Velenje*. Magistrsko delo. Maribor, str. 5.

⁸⁵ Govekar Okoliš, M. (2021). Pomen muzejskih učnih ur za izobraževanje visokošolskih študentov. *Šolska kronika*, letnik 30 = 59, št. 2–3, str. 279.

da mora muzejska izkušnja vključevati šest različnih dejavnikov. Ti so radovednost (obiskovalca), zanesljivost, izziv, nadzor, igra ter komunikacija.⁸⁶

PREDPRIPRAVA NA UČNO URO V MUZEJU

Organizacija učne ure v muzeju je za učitelje precej zahtevna, od učitelja tako delo zahteva veliko strokovnosti in metodične usposobljenosti.⁸⁷ Muzejske učne ure učence skozi razstavo na poseben način povežejo s preteklostjo, jo na nek način doživijo in hkrati pridobijo nova spoznanja.⁸⁸ Pred samim obiskom si mora učitelj razstavo ogledati, paziti na ustrezno načrtovanje (pripravljenost učencev na muzejsko delo, posvetovanje z muzejskim pedagogom, ustreznost dolžine obiska in dejavnosti v muzeju) samega obiska,⁸⁹ prav tako pa naj se v pripravljalnem delu posvetuje z muzejskim kustosom glede priprave dejavnosti.⁹⁰

UČNA URA V MUZEJU

Uvodni del (5 minut)

V 3. ali 4. letniku gimnazije se z dijaki odpravimo v Pokrajinski muzej Celje, kjer si ogledamo razstavo o Almi M. Karlin z naslovom *Poti*. Razstava se nahaja v pritličju muzeja in je primerna za gibalno ovirane dijake. Zadnjo učno uro pred obiskom muzeja napovemo ogled razstave, trajanje (60 minut) in opozorimo na primerno obnašanje. Dijakom povemo, da naj s sabo prinesejo pametne telefone in pisala. Uvodno motivacijo izvedemo pred muzejem, uporabimo tehniko možganske nevihte⁹¹ – *brainstroming*. Na ta način jih spodbudimo, da začnejo razmišljati o Almi, potovanjih, položaju žensk, prevajalkah, ... kar jih miselno usmeri v tematiko razstave. Poudarimo pomen lokalne zgodovine in oseb, ki so bile v globalnem kontekstu unikum. Predstavimo jim muzejskega pedagoga/-injo, ki se bo pridružil/-a naši učni uri.

⁸⁶ Petkovšek, M. (2018). *Vloga muzeja v izobraževalnem procesu: načrtovanje učnih aktivnosti v muzeju Velenje*. Magistrsko delo. Maribor, str. 6.

⁸⁷ Potočnik, D. (2004). Muzej kot vir za poučevanje zgodovine. *Zgodovinski časopis*, letnik 58, št. 1–2, str. 194.

⁸⁸ Govekar Okoliš, M. (2021). Pomen muzejskih učnih ur za izobraževanje visokošolskih študentov. *Šolska kronika*, letnik 30 = 59, št. 2–3, str. 281.

⁸⁹ Trškan, D. (2005). Muzejske pedagoške dejavnosti in pouk zgodovine v Republiki Sloveniji. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, letnik 76, št. 3–4, str. 454.

⁹⁰ Potočnik, D. (2004). Muzej kot vir za poučevanje zgodovine. *Zgodovinski časopis*, letnik 58, št. 1–2, str. 194.

⁹¹ Uporabimo nestrukturiran pristop, ki spodbuja dijake, da izrazijo svoje ideje v tistem trenutku, ko se jim pojavijo v glavi.

Prvi vsebinski poudarek (10 min) – Alma Celjanka

Z učenci se sprehodimo do začetka razstave v drugi sobi muzeja. V uvodnem delu profesor/-ica in/ali muzejski/-a pedagog/-inja predstavi Almino otroštvo⁹² in londonsko obdobje,⁹³ ko se je z mammo prvič odpravila na potovanje. Dijaki poslušajo in gledajo fotografije, razglednice in osebne dokumente, ki so razstavljeni na panojih. Pokažemo jim spričevala o opravljenih izpitih iz osmih tujih jezikov, ki jih je pridobila v Londonu.

Drugi vsebinski poudarek (20min) – Alma popotnica

V drugem vsebinskem poudarku si dijaki v parih ogledajo del razstave, ki predstavlja Almino 8-letno potovanje okoli sveta. Ta del razstave je razdeljen na manjše sobe, ki slikovito predstavljajo dele potovanja. Dijaki odčitajo QR kodo, ki jih vodi do nalog⁹⁴ za skupinsko reševanje. Ta del razstave od dijakov zahteva pogovor v dvojicah o Alminem potovanju. Ko dijaki zaključijo z reševanjem, omenimo še Almin zgled trajnostnega razvoja⁹⁵ za sodobnost (prevzela način življenja domačinov, jedla njihovo hrano, se prevažala kot oni, ni imela veliko materialnih stvari). Digitaliziran kviz profesorju omogoča vpogled v odgovore dijakov, prav tako je vidno število točk, ki so jih zbrale dvojice.

Tretji vsebinski poudarek (10 min) – Alma pisateljica

V tretjem vsebinskem poudarku si z učenci ogledamo eksponat - pisalni stroj Erika. V primeru, da dijaki govorijo nemško, vnaprej izberemo dijaka, ki v tem delu učne ure v nemščini prebere Almino pesem *Hrepenenje*. Če tega pogoja ne moremo izpolniti, potem dijak pesem prebere v slovenščini. Alma je pisala v nemščini, zato je medpredmetno povezovanje priporočeno, ni pa nujno. Nato s pomočjo zvočnika predvajamo uglasbeno pesem *Hrepenenje* v slovenščini (uglasbitev Nike Solce)⁹⁶. Vsebinsko se pogovorimo o pomenu pesmi in po čem vse je Alma

⁹² Namenjeno predpripravi učitelja in dodatnemu branju dijakov. Karlin, M., A. (2010). *Sama*. In *lingua*, Celje, str. 5-6, 8-9, 22-27, 34, 51-53, 71-157-165.

⁹³ Namenjeno predpripravi učitelja in dodatnemu branju dijakov. Trnovec, B. (2011). *Kolumbova hči*. Pokrajinski muzej Celje, str. 16-24.

⁹⁴ Naloge sestavimo s pomočjo prehodno ogledane razstave in s pomočjo zloženke o razstavi Poti.

⁹⁵ Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj: Zaradi okoljskih sprememb je nujno, da vključujemo trajnostni razvoj v izobraževanje. Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj navaja, da je vprašanja o podnebnih spremembah nujno vključiti v vse različne oblike učenja, saj bomo tako opolnomočili posameznike za prevzemanje odgovornosti. (str. 8) dostop: https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2022/03/VITR_za_2030-1.pdf.

⁹⁶ Dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=gS7sgccg-Fw>

hrepenela. Slednje navežemo na hrepenenje po domu, s katerim nadaljujemo v četrtem vsebinskem poudarku. Ker se razstavljeni eksponati lahko le opazujejo, s pesmijo dodatno poskrbimo za uporabo sistema zaznavnih tipov – VAGOG,⁹⁷

Četrti vsebinski poudarek (15 min) – Alma prijateljica

V četrtem vsebinskem poudarku se pogovorimo o Alminem življenju po povratku v Celje. Profesor/-ica in/ali muzejski pedagog/-inja dijakom predstavi njeno življenje s Theo Schreiber Gammelina,⁹⁸ s katero sta bili dolgoletni prijateljici. Dijakom razdelimo razglednice iz recikliranega papirja, te potrebujejo za reševanje avtentične naloge⁹⁹ – Almi Karlin napišejo razglednico, v kateri ji opišejo družbene spremembe sodobnega sveta (kakšen je položaj ženske v družbi, možnost potovanja, politični sistem, cenzura). Izberemo nekaj dijakov, ki preberejo napisane razglednice. Nato jim razdelimo učno-delovne liste, ki služijo kot zapis učne snovi. Dijaki jih rešijo sami doma, pregledamo pa jih na naslednji učni uri v šoli.

⁹⁷ Zaznavni sistemi po principu VAGOG delijo posameznike na pet tipov glede na zaznavni sistem, in sicer na vizualni (vid), avditivni (sluh), kinestetični (otip), olfaktorni (voh) in gustatorni (okus). (Povzeto po: Šepec. V. 2013. Uporaba veččutnega poučevanja pri pouku tujih jezikov. *Vestnik za tuje jezike*, letnik 5, št. 1-2, str. 275).

⁹⁸ Namenjeno predpripravi učitelja in dodatnemu branju dijakov. Trnovec, B. (2011). *Kolumbova hči : življenje in delo Alme M. Karlin*. Pokrajinski muzej Celje, str. 51–53.

⁹⁹ Avtentične naloge predstavljajo izziv iz realnega sveta oz. simulirajo resnične življenjske situacije, saj učenci uporabljajo znanje, spretnosti in sposobnosti, kot bi jih pri delovanju v resničnih situacijah.

Avtentične naloge – Terminološki slovar vzgoje in izobraževanja. Dostopno na:

<https://www.termania.net/slovarji/terminoloski-slovar-vzgoje-in-izobrazevanja/3474824/avtenticne-naloge> (dostop: 20. 1. 2024).

Okoli sveta? Takoj!

ALMA M. KARLIN

Alma - Celjanka

1. Odgovori na vprašanja.

Kdaj se je rodila Alma Karlin?

Kaj je Almo zaznamovalo v otroštvu?

2. Alma se je pri 19. letih z mamo odpravila na potovanje po Evropi. Obiskali sta tudi London, kamor se je Alma še istega leta vrnila sama, da bi se učila tujih jezikov. Napiši njen urnik učenja tujih jezikov.

PON

TOR

SRE

ČET

PET

SOB

NED

3. Preberi kaj je Alma zapisala o svojem Londonskem obdobju. Kateri dogodek Londonskega obdobja, ki si ga videl/-a na razstavi je Almo po tvoje najbolj zaznamoval. Naveži se na odstavek in opiši dogodek (možnih je več odgovorov).

Ekaž let pa sem bila vrhu tega obremenjena še s jezikovno moretjo, to se pravi, da sem poskušala svoje mladostno svetobolje utopiti v učenju tujih jezikov, in čeprav mi to ni uspelo, sem si le nabrala toliko znanja, da sem bila prepričana, da bi si v sili povsod na svetu lahko s njim zaslužila kruh.

STRAN 1

Stran 1¹⁰⁰

¹⁰⁰ Vira za pripravo prve strani: Trnovec B. (2020). *Neskončno potovanje Alme M. Karlin: življenje, delo, zapuščina*.

Celje : Pokrajinski muzej ; Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Trnovec B. (2011). *Kolumbova hči : Življenje in delo Alme M. Karlin*. Pokrajinski muzej Celje.

Kratke rešitve:

1. naloga: 12. Oktober 1889; odnos z mamo, smrt očeta pri zgodnji starosti.

2.naloga: pon: norveščina, tor: francoščina, sre: angleščina, latinščina, čet: danščina, pet: italijanščina, švedščina, sob: /, ned: španščina, ruščina.

4. Oglej si zemljevid in odgovori na vprašanje.
Kje je Alma preživela večino obdobja prve svetovne vojne?

5. Na zemljevidu označi mesto, kjer se je Alma v mestni knjižnici študirala literaturo otujih ljudstvih. Tam se je prvič seznanila s kulturo Inkov.

6. To obdobje je odločilo njeno nadaljno življenjsko pot. Zakaj?

Alma - Popotnica

7. Leta 1918 se je vrnila v Celje in se začela intenzivno pripravljati na svoje potovanje. Kako se je pripravljala

8

STRAN 2

Stran 2¹⁰¹

3. naloga: Zavedanje, da se lahko.

Vir slikovenga gradiva pri izdelavi učno-delovnega lista:

- Alma v otroštvu in pisni vir: <https://www.flickr.com/photos/44625768@N07/> (datum zadnjega dostopa: 20. 1. 2024).

- Animirana slika: https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&sca_esv=600476754&sxsr=ACQVn09kOczRjoSN7qdwfdQnFCc-s8yl-g:1705958673855&q=alma+karlin&tbm=isch&source=lnms&sa=X&ved=2ahUKEwjXroam9_GDAxWq9AIHHeytA00_Q0pQJegQIDRAB&biw=1536&bih=731&dpr=1.25#imgsrc=blpVluWMwIEfwM&imgdii=GbKgaYJOiX6z6M (datum zadnjega dostopa: 20. 1. 2024).

¹⁰¹ Vira za pripravo druge strani: Trnovec B. (2020). *Neskončno potovanje Alme M. Karlin: življenje, delo, zapuščina*. Celje : Pokrajinski muzej ; Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Trnovec B. (2011). *Kolumbova hči : Življenje in delo Alme M. Karlin*. Pokrajinski muzej Celje.

Kratke rešitve:

8. Kako se je Alma preživljala? Navedi poklic pod državo v kateri ga je opravljala. S čim je je preživljala ves čas svoje poti? Odgovor navedi na črto.

PERU	PANAMA	HAVAJI	JAPONSKA
			
KITAJSKA	AVSTRALIJA	NOVA ZELANDIJA	SINGAPUR

9. Ogled si predmete na slikah, ki jih je Alma prinesla iz potovanja. Na črto zapiši iz katere države prihaja kateri predmet.

10. Na zemljevidu z rdečo barvo označi državo v kateri je Alma spoznala moškega v katerega se je zelo zaljubila.

Na zemljevidu z zeleno barvo označi otok na katerem se je Alma srečala z ljudožerci.

Na zemljevidu z modro barvo označi katera država je Almo najbolj razočarala.

Na zemljevidu s črno barvo označi kje je Alma zbolela za Malarijo.

STRAN 3

Stran 3¹⁰²

4. naloga: V Skandinaviji,

5. naloga: Stockholm,

6. naloga: Odločila se je, da bo prepotovala svet.

7. naloga: Študij zgodovine, geografije in naravoslovje dežel, ki jih je želela obiskati, sestavljanje slovarja 10 jezikov, učenje slikanja, zbiranje denarja z jezikovnim poučevanjem.

Vir slikovnega gradiva pri izdelavi učno-delovnega lista:

- Zemljevid Skandinavije in zemljevid Alminega 8-letnega potovanja

<https://www.flickr.com/photos/44625768@N07/> (datum zadnjega dostopa: 20. 1. 2024).

¹⁰² Vira za pripravo tretje strani: Trnovec B. (2020). *Neskončno potovanje Alme M. Karlin: življenje, delo, zapuščina*.

Celje : Pokrajinski muzej ; Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Trnovec B. (2011). *Kolumbova hči : Življenje in delo Alme M. Karlin*. Pokrajinski muzej Celje.

Kratke rešitve:

8. naloga: Peru – poučevanje jezikov, Panama - tolmačka, članki v revijah, Havaji – prevajalka, Japonska - poučevanje jezikov, pisanje prispevkov, Kitajska – tajnica uglednega nemškega dopisnika Ericha von Salzmann, Avstralija – pisanje za lokalni časopis, predavanja, Nova Zelandija – pisanje za časopis, Singapur – zaposlitev v nemškem konzulatu.

Alma - Pisateljica

11. V katerem jeziku je Alma napisala vsa svoja dela?

12. Kako se je imenoval njen pisalni stroj?

"Sem bitje ženskega spola.
Če bi rekla, da sem ženska,
bi bili ljudje takoj vakuinjevi
pomislili, da sem obremenjena
s kakšnim sodragom, ampak
jaz se potegam sama kot kak
tak samotarski poleg tega bi
mi utegnili pripisati določeno
žensko hudo, ki jih nimam.
Nisem niti posebej visoka
niti posebej visoka in na
moji zunanosti ni nič omenbe
vrednega. To najbrž velja
tudi za moje notranjost, ker
pa je vsak človek nagnjen
k temu, da se vidi v lepi ljudi,
in ker "spoznaj samega sebe"
opada ved najtežje umetniške
bivanja, si domišljajo,
da imam pisati. Človek mora
imeti svoj oči iluzije!
In ta iluzija je tudi razlog
za moje potovanje okoli sveta."

13. Preberi pisni vir. Kaj je Alma menila o svojem spolu?

Alma - Prijateljica

14. Odgovori na vprašanja.

- Kako sta se Alma in Thea spoznali? _____
- Kje sta Alma in Thea živeli (naštej vsa njuna bivališča)? _____
- Zakaj sta se morali preseliti? _____
- Kdaj je Alma M. Karlin umrla in kje je pokopana? _____

STRAN 4

Stran 4¹⁰³

9. naloga: 1. Indija, 2. Polinezija, 3. Kitajska, 4. Indija. 10. Japonska, Tajvan, Peru, Polinezija.

Vir slikovnega gradiva pri izdelavi učno-delovnega lista:

- animirana slika

https://www.google.com/search?q=alma+karlin+animirane+slike&tbm=isch&ved=2ahUKEwj0yt2n9_GDaxUC8AIH-HXZnB4gQ2-cCegQIABAA&oq=alma+karlin+animirane+slike&gs_lcp=CgNpbWcQAzoECCMQZoECAAQHjoGCAAQCBAeOgclABCA BBAYOgclABCBATOGYIABAEeBm6CAGAEAgQHhATUKwDWIoTYMwUaABwAHgAgAGVAYgBzhCSAQQwLjE3mAEA oAEBqgELZ3dzLXdpei1pbWFAAQE&scient=img&ei=Fd2uZbTsFoLgi-gP9s6dwAg&bih=731&biw=1536&client=firefox-b-d#imgsrc=t7Q2-hrXPcKnWM&imgdii=DXNkQv88klcFWM (dostop 20. 1. 2024).

- fotografije razstavnih eksponatov: <https://www.flickr.com/photos/44625768@N07/> (datum zadnjega dostopa: 20. 1. 2024).

¹⁰³ Vira za pripravo četrte strani: Trnovec B. (2020). *Neskončno potovanje Alme M. Karlin: življenje, delo, zapuščina*.

Celje : Pokrajinski muzej ; Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Trnovec B. (2011). *Kolumbova hči : Življenje in delo Alme M. Karlin*. Pokrajinski muzej Celje.

Kratke rešitve:

11. naloga: Nemščina,

12. naloga: Erika,

13. naloga: Ženskega spola.

SKLEP

Pričujoči članek vsebuje predstavitev izvedene učne ure v Pokrajinskem muzeju Celje skozi razstavo o Almi M. Karlin. Muzeji ponujajo možnosti za uporabo večjega števila učnih metod, vplivajo na pestrost pouka in krepijo pozitiven odnos do preteklosti. Imajo velik pomen pri boljšem razumevanju lokalne zgodovine. Skozi učno uro skupaj z dijaki iščemo odgovor na vprašanje, kako je lahko samska ženska v začetku 20. stoletja 8 let neprekinjeno potovala sama in se tekom poti preživljala izključno s svojim lastnim delom. Odgovor tudi aktualiziramo in ga trajnostno obarvamo. Z različnimi načini dela, reševanjem nalog v parih, pri dijakih spodbujamo sodelovanje in medsebojno komuniciranje.

LITERATURA

- Balkovec Debevec, M. (2016). O Mentorstvu v slovenskem šolskem muzeju. *Andragoška spoznanja*, letnik 22, št. 2, str. 9–22.
- Govekar Okoliš, M. (2021). Pomen muzejskih učnih ur za izobraževanje visokošolskih študentov. *Šolska kronika*, letnik 30 = 59, št. 2–3, str. 278–298.
- Petkovšek, M. (2018). *Vloga muzeja v izobraževalnem procesu: načrtovanje učnih aktivnosti v muzeju Velenje*. Magistrsko delo. Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Oddelek za razredni pouk.
- Potočnik, D. (2004). Muzej kot vir za poučevanje zgodovine. *Zgodovinski časopis*, letnik 58, št. 1–2, str. 187–196.
- Šepec, V. (2013). Uporaba veččutnega poučevanja pri pouku tujih jezikov. *Vestnik za tuje jezike*, letnik 5, št. 1/2, str. 275–289.

14. naloga: Thea prebere njena dela, ji piše in jo obišče, Ljubljanska cesta v Celju, v vili v Zagradu, v Pečovniku pri Celju, zaradi nacionalizacije, 14. januar 1950, pokopana na Svetini, občina Štore.

Vir slikovnega gradiva pri izdelavi učno-delovnega lista:

- animirana slika: https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&sca_esv=600476754&sxsrf=ACQVn09kOczRjoSN7qdwfdQnFCc-s8yl-g:1705958673855&q=alma+karlin&tbm=isch&source=lnms&sa=X&ved=2ahUKEwjXroam9_GDAxWq9AIHHeytA00Q0pQJegQIDRAB&biw=1536&bih=731&dpr=1.25#imgsrc=FdW49p-ZYOVTXM (datum zadnjega dostopa: 20. 1. 2024).

- pisni vir: <https://www.flickr.com/photos/44625768@N07/> (datum zadnjega dostopa: 20. 1. 2024).

- Alma in Thea: https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&sca_esv=600539231&sxsrf=ACQVn0-vHDnGXGwT81LkYqUctJ2Hbtwo1A:1705959795737&q=alma+in+thea&tbm=isch&source=lnms&sa=X&ved=2ahUK_Ewi82YC9-GDAxWO-glIHU_jDN0Q0pQJegQIDRAB&biw=1536&bih=731&dpr=1.25#imgsrc=0KhpSc_lGVxuWM (datum zadnjega dostopa: 20. 1. 2024).

Trškan, D. (2005). Muzejske pedagoške dejavnosti in pouk zgodovine v Republiki Sloveniji. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, letnik 76, št. 3–4, str. 451–459.

SPLETNA LITERATURA

Avtentične naloge. Terminološki slovar vzgoje in izobraževanja. Dostopno na:

<https://www.termania.net/slovarji/terminoloski-slovar-vzgoje-in-izobrazevanja/3474824/avtenticne-naloge> . (dostop: 20. 1. 2024).

Brainstorming: <https://2inno.eu/sl/content/mozganska-nevihta-brainstorming> (dostop: 20. 1. 2024).

Trajnostni razvoj: https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2022/03/VITR_za_2030-1.pdf (dostop: 20. 1. 2024).

Seznam virov, literature in slik za izdelavo učno-delovnih listov

Trnovec B. (2020). *Neskončno potovanje Alme M. Karlin: življenje, delo, zapuščina*. Celje : Pokrajinski muzej ; Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Trnovec B. (2011). *Kolumbova hči : Življenje in delo Alme M. Karlin*. Pokrajinski muzej Celje.

Karlin, M., A. (2010). *Sama*. In lingua, Celje.

Zemljevid Skandinavije in zemljevid Alminega 8-letnega potovanja <https://www.flickr.com/photos/44625768@N07/> (dostop: 20. 1. 2024).

Fotografije razstavnih eksponatov <https://www.flickr.com/photos/44625768@N07/> (dostop: 20. 1. 2024).

Alma v otroštvu in pisni vir <https://www.flickr.com/photos/44625768@N07/> (dostop: 20. 1. 2024).

Pisni vir – Alma pisateljica <https://www.flickr.com/photos/44625768@N07/> (dostop: 20. 1. 2024).

[alma karlin animirane slike – Iskanje Google](#) (dostop: 20. 1. 2024).

Alma in Thea https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&sca_esv=600539231&sxsrf=ACQVn0-vHDnGXGwT81LkYqUCtJ2Hbtwo1A:1705959795737&q=alma+in+thea&tbm=isch&source=lnms&sa=X&ved=2ahUKEwi82YC9-GDAxWO-gIHU_jDN0Q0pQJegQIDRAB&biw=1536&bih=731&dpr=1.25#imgsrc=0KhpSc_lGVxuWM (dostop: 20. 1. 2024).

POVZETEK

Muzej predstavlja učno okolje, ki ga učitelji lahko uporabijo pri pouku zgodovine, s tem posredno spodbujajo samostojno obiskovanje muzejev. V članku je predstavljena izvedba učne ure v Pokrajinskem muzeju Celje, ki je primerna za dijake 3. ali 4. letnika gimnazije. Del razstave Alma M. Karlin Poti, si učenci ogledajo samostojno in v parih rešujejo spletni kviz. Uvodni del učne ure in ostala vsebinska poudarka sta izvedena z vodstvom učitelja. Na koncu ogleda dijaki dobijo učno-delovni list, ki ga samostojno rešijo doma. Preverjanje odgovorov sledi na naslednji učni uri zgodovine. Obisk muzeja v učencih vzbudi dodatno zanimanje za zgodovino in jim ponudi pristen stik z obdobjem in eksponati.

MATIC KRISTAN: OD BUKEV DO OPTIČNEGA KABLA: ZGODOVINSKA UČNA POT PO RIBNICI NA POHORJU

UVOD

Pričujoči prispevek predstavlja učno uro za hipotetično lokalnozgodovinsko učno pot po Ribnici na Pohorju. Poteka od središča vasi čez nekaj domačij v Orlici. Učence učitelj vodi od točke do točke in jim podaja razlago ter naloge s pomočjo učno-delovnega lista. Pri tem posebno pozornost namenja vprašanju digitalizacije in trajnostnega razvoja. Na začetku bo podana osnovna teoretična podlaga, nato pa bo predstavljen primer učne ure, ki bi po taki poti potekala.

TEORETIČNI UVOD

Ekskurzije so pri zgodovini bistveno dopolnilo klasičnega pouka. Tuji avtorji menijo, da se izualne podobe in doživetja se bolj vtisnejo v spomin kot abstraktno predstavljena snov, zlasti, če gre za objekte v naravi.¹⁰⁴ Tudi teme kot so lokalna zgodovina, digitalizacija in trajnostni razvoj bi torej bilo dobro predstaviti v naravi.

Kot zelo obetaven kraj za to se ponuja Ribnica na Pohorju, z gozdovi obdana, a razvita vas, ki ima bogato zgodovino.¹⁰⁵ Učna pot poleg osnovnih informacij o področju predstavi več zgodovinskih osebnosti, povezanih z Ribnico na Pohorju. Izkorišča tudi naravo v okolici vasi, ob kateri se kar same ponujajo navezave na vprašanja trajnostnega razvoja in digitalizacije.

Marsikatero predstavljene vsebine so take narave, da bodo učenci o njih imeli predznanje in bo torej možen tudi konstruktivistični pristop (učenci sami pridejo do spoznanj).¹⁰⁶ Vendar učna ura predstavlja tudi nekaj konceptov, ki vsaj učencem iz urbanih

¹⁰⁴ Snow, J. C., R. M. Skiba, T. L. Coleman, M. E. Berryhill. (2014). Real-world objects are more memorable than photographs of objects. V: *Frontiers in Human Neuroscience*. Št. 8, str. 1–11.

¹⁰⁵ Zgodovinsko-geografski pregled kraja: Pušnik, H. (ur.). (2019). *Ribniško Pohorje: kronika Občine Ribnica na Pohorju*. Maribor: Grafiti studio.

¹⁰⁶ Torkar, B. (2005). Konstruktivizem pri pouku zgodovine. V: *Zgodovina v šoli*. Letnik XV. Št. 3–4, str. 41–43.

okolij verjetno niso poznani, so pa bistveni za poznavanje zgodovine, saj je vse do 19. stoletja velika večina prebivalstva živela na podeželju.

UČNA URA

1. Ribnica na Pohorju (10 minut)

Učna ura se začne v središču vasi Ribnica na Pohorju. Učitelj pove, da se vas prvič omenja leta 1266. Izpred tega časa ostankov ni: področje jebilo hribovito in zato naseljeno šele v srednjem veku, ko je v dolinah zmanjkalo prostora.

Učenci imajo nalogo, da se sprehodijo po središču Ribnice in poiščejo spomenike, ki so tu postavljeni.¹⁰⁷ Prav tako učitelj učence pozove, naj razložijo, zakaj stoji v Ribnici več spomenikov padlim v drugi svetovni vojni, ni pa nobenega padlim v prvi svetovni vojni.¹⁰⁸ Učenci rešijo tudi 1. nalogo na učno-delovnem listu: z imenom morajo dopolniti slike dveh oseb, povezanih z Ribnico na Pohorju. Ime Staneta Severja, igralca, ki je umrl leta 1970 v Ribnici na Pohorju med nastopom, lahko učenci dopolnijo sami na podlagi spomenika v središču Ribnice. Ime Stanislava Broveta mora povedati učitelj, saj spomenika nima. Učitelj jim razloži, da je Brovet bil admiral Jugoslovanske ljudske armade, ki pa ni podpiral slovenske osamosvojitve, zato ga Slovenci (in Ribničani) nimajo za »svojega«. Nato učence vpraša, naj povedo svoje mnenje o hipotetičnemu spomeniku Brovetu.¹⁰⁹ S to nalogo so učenci izzvani, da kritično premislijo o postavljanju in nepostavljanju spomenikov.

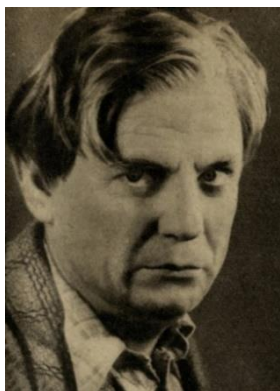
¹⁰⁷ Najdejo lahko štiri spomenike: dva posvečena NOB, spomenik Maksimilijanu Držečniku pred cerkvijo in pa spominsko ploščo Stanetu Severju na gostilni.

¹⁰⁸ Ker je bilo postavljanje spomenikov o drugi svetovni vojni ideološko zaželeno; ker se je v prvi svetovni vojni večina Slovencev na nek način bojevala na »napačni strani«.

¹⁰⁹ Npr. ne, ker ni primerno, da so v Sloveniji spomeniki ljudem, ki se niso opredelili za Slovenijo; da, ker je vseeno bil pomembna zgodovinska osebnost.

Učno-delovni list: Ribnica na Pohorju: 1. naloga

1.) Dopolni.

110

igralec
 * 1914, Ljubljana
 † 1970, Ribnica na Pohorju

111

admiral JLA
 * 1930, Ribnica na Pohorju
 † 2007, Beograd

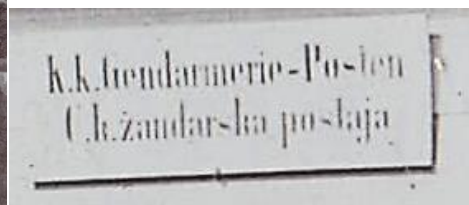
Druga naloga se navezuje na NOB. Partizani so že kmalu po okupaciji ustrelili nemškega župana. Prav tako so leta 1944 uničili zgradbo na mestu, kjer danes stoji občinska zgradba. Učenci rešijo 2. nalogo: na podlagi fotografije stare predvojne zgradbe in detajla z napisom na tej zgradbi ugotovijo, kaj je nekdanja stavba bila in zakaj so jo partizani leta 1944 uničili.

¹¹⁰ Rešitev 1. naloge: Stane Sever.

¹¹¹ Rešitev 1. naloge: Stanislav Brovet.

Učno-delovni list: Ribnica na Pohorju: 2. naloga

2.) Na sliki (levo) vidiš predvojno zgradbo na mestu današnje občinske stavbe. S pomočjo detajla slike z napisom na zgradbi (desno) razberi in napiši, kaj je zgradba bila. Pojasni, zakaj so jo partizani leta 1944 uničili.¹¹²

Odgovor:

2. Orlica (30 minut)

Z vasi se skupina odpravi proti kmetiji Vinšek v Orlici. Na poti se ustavi na zavoju ceste zahodno od naselja. Učenci si ogledajo traso te ceste na Franciscejskem katastru (1825) in danes. Učitelj izpostavi, da digitalizacija zgodovinskih virov omogoča obdelavo, kakršno vidijo pred sabo. Učitelj učence usmeri k 3. nalogi na učno-delovnem listu: najti morajo

¹¹² Rešitev 2. naloge: Šlo je za policijsko postajo, zato je bila za okupacijske oblasti ključna in je bila pomembna tarča.

razliko med zgodovinsko in današnjo traso ceste. Učitelj nato učence pozove, naj si ogledajo teren in povedo, zakaj današnja cesta napravi ta zavoj.¹¹³

Učno-delovni list: Ribnica na Pohorju: 3. naloga

3.) Primerjaj trasi ceste iz Ribnice na Pohorju na zahod na Franciscejskem katastru (1825, levo) in današnjem satelitskem posnetku (desno).¹¹⁴

Na tem kraju je vidna še ena posebnost, povezana s trajnostnim razvojem. Rob gozda pod cesto, ki je popolnoma posekan. Učitelj jih za začetek vpraša, zakaj mislijo, da je bilo treba posekati ves rob – načeloma se namreč seka le posamezna drevesa.¹¹⁵ Učitelj razloži, da je lubadar postal večji problem zaradi zgodovinskih človeških posegov. Na Pohorju je izvirno prevladoval bukov gozd. Bukve so v novem veku intenzivno sekali, posekana področja pa so ponovno pogozdili s smreko, ki raste hitreje in je ekonomsko bolj rentabilna. Vendar pa ti smrekovi gozdovi predstavljajo tudi okoljski problem: smreka je izvirno gorska vrsta, tukaj pa se nahajamo na približno 700 metrov nadmorske višine. Na tako nizki legi so gozdovi, kjer močno prevladuje smreka, zelo občutljivi: na lubadarje, pa tudi na podnebne spremembe.¹¹⁶

¹¹³ Cesta direktno proti zahodu bi morala prečkati dolino, torej bi nastal klanec ali pa bi bilo treba postaviti viadukt. Ker cesta poteka po robu hriba, lahko ostane ravna.

¹¹⁴ Rešitev 3. naloge. Današnja trasa v primerjavi s tisto začetek 19. stoletja napravi močan zavoj na jug.

¹¹⁵ Odgovor je lubadar, hrošč, ki napada drevesa: preventivno je bilo treba posekati celotno območje.

¹¹⁶ Brus, R. (2012). Drevesne vrste na Slovenskem. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 30–31.

Na kmetiji Vinšek (učitelj na začetku še ne pove imena kmetije!) stoji spominska plošča Maksimilijanu Držečniku. Učitelj ploščo pokaže in razloži, da je to bil mariborski škof po drugi svetovni vojni, v času, ki je bil za cerkev zaradi represije jugoslovanskih oblasti zelo težek.¹¹⁷ Učitelj pokaže tudi kapelico, ki jo je Držečnik postavil v zahvalo za varstvo med drugo svetovno vojno, ko je bil izgnan. Učence vpraša, ali morda vedo, kako imenujemo take objekte.¹¹⁸ Škof se je pisal Držečnik in ta priimek nosijo tudi današnji lastniki kmetije, vendar se kmetiji reče drugače.

Učence usmeri k 5. nalogi in jih pozove, naj razberejo ime kmetije v Franciscejskem katastru. Imenom kot so »Vinšek« pravimo domača imena. Domača imena ostajajo vedno ista, ne glede na lastnike, in se zato v vsakodnevni komunikaciji uporabljajo celo bolj kot priimki, ki se pogosto spreminjajo oz. se pojavljajo na več kmetijah. Vidiijo lahko, da so se uporabljala tudi v Franciscejskem katastru.

Skupina se pomakne nekoliko naprej na kmetijo Feferl – učenci spet s pomočjo vira v 5. nalogi razberejo domače ime kmetije. Učitelj pokaže spominsko ploščo na hiši in razloži, da se je na tej kmetiji rodil Peter Miklavc, prvi slovenski poklicni prevajalec. Čeprav ni imel univerzitetne izobrazbe, se je sam naučil vseh pomembnejših slovanskih jezikov. Živel in umrl je v precejšnji revščini.¹¹⁹ Učenci so pozvani še, da rešijo 4. nalogo.

¹¹⁷ Mlinarič, F., J. Roškar, A. Hudernik (ur.). (2003). Škof Držečnik med nami. Župnija Ribnica na Pohorju: Ribnica na Pohorju.

¹¹⁸ Votivni objekti.

¹¹⁹ Gričnik, A. (2003). Pohorska besedna samorastnika: Brata Miklavec in njune izvirne povesti. Celje: Grafika Gracer.

Učno-delovni list: Ribnica na Pohorju: 4. naloga

4.) Dopolni.

120

mariborski (nad)škof
* 1903, Ribnica na Pohorju
† 1978, Maribor

121

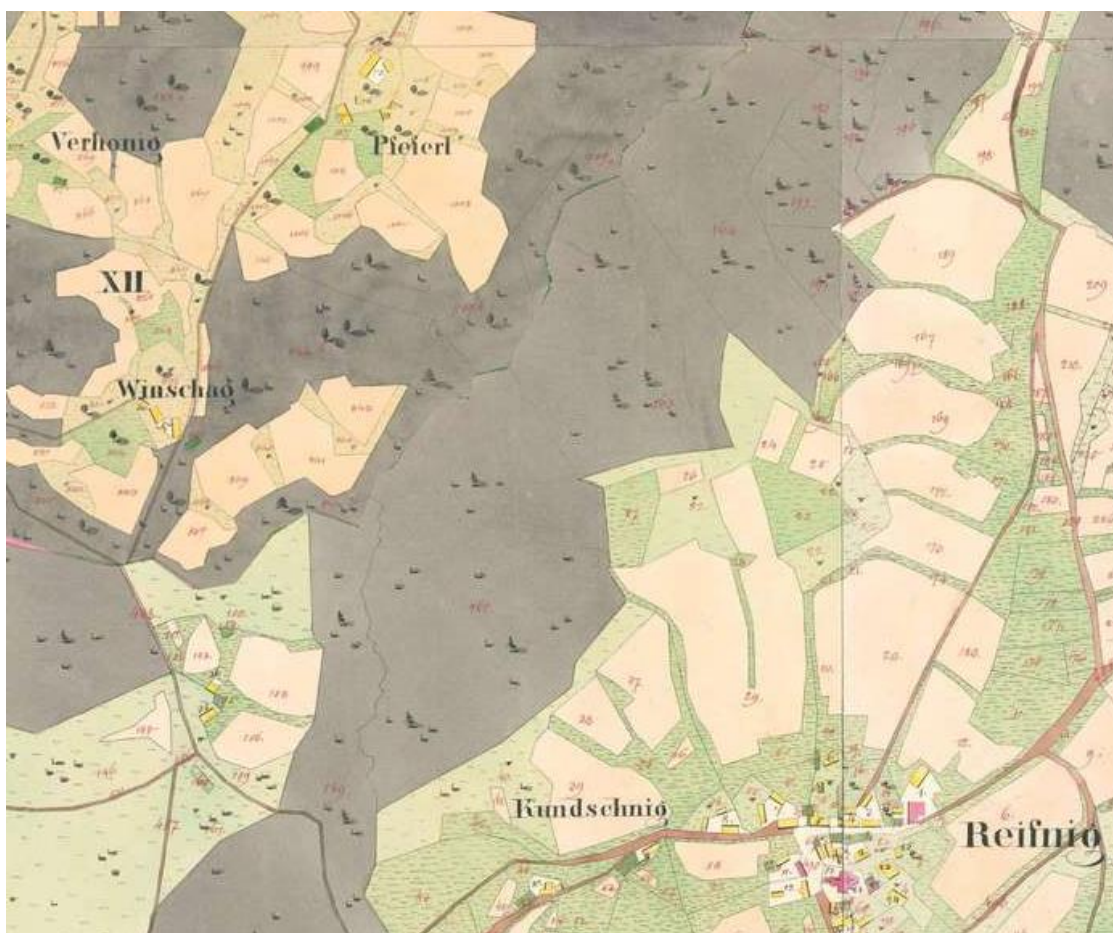
prevajalec
* 1859, Ribnica na Pohorju
† 1918, Ribnica na Pohorju

¹²⁰ Rešitev 4. naloge: Maksimilijan Držečnik.

¹²¹ Rešitev 4. naloge: Peter Miklavc.

Učno-delovni list: Ribnica na Pohorju: 5. naloga

5.) Na podlagi Franciscejskega katastra za Ribnico na Pohorju in Orlico (1825) razberi domači imeni domačij, ki si si jih ogledal.¹²²

¹²² Rešitev 5. naloge: Winschag (Vinšek) in Pfeierl (Feferl).

3. Sgermova smreka (20 minut)

Skupina se pomakne naprej proti kmetiji Sgerm. Leta 2009 so Ribnica na Pohorju in sosednje občine prejele optični kabel, ki omogoča mnogo hitrejšo internetno povezavo. Takrat tudi mnogo primestnih občin tega ni imelo. Učitelj učence spodbudi, naj razmislijo, kaj doprinese ta vidik digitalizacije k odmaknjenim področjem kot je Ribnica na Pohorju.¹²³ Učitelj učence pozove, naj po telefonu na aplikaciji Google Maps ugotovijo, koliko vožnje sta od Ribnice na Pohorju oddaljeni najbližji večji mesti, Maribor in Slovenj Gradec.¹²⁴ Dnevna migracija iz Ribnice je torej precej naporna. Digitaliziranost je dejavnik, ki prebivalce spodbuja, da vseeno ostanejo na vasi: trend izseljevanja v mesta je v zahodnih družbah prisoten vse od industrializacije v 19. stoletju.

Skupina si ogleda Sgermovo smreko. Učitelj razloži, da gre z 62,70 metri za najvišje avtohtono drevo v Evropi. Učence vpraša, kaj pomeni avtohtonost.¹²⁵ V Evropi (in tudi Sloveniji) so tudi višja drevesa, vendar gre za vrste iz novega sveta. Po ocenah je Sgermova smreka vzknila okoli leta 1750. Učence pozove, naj naštejejo države, ki jih je doživela oz. preživela.¹²⁶ Učence pozove tudi, naj razmislijo, zakaj tako dolgo ni bila posekana in je sploh imela možnost zrasti do take višine.¹²⁷ Kot že rečeno, so smreke na to nadmorsko višino prinesene umetno. Tak gozd je občutljiv, z globalnim segrevanjem pa bo postal še bolj ogrožen.

Učna pot se zaključi s pregledom petih nalog.

¹²³ Mdr. to omogoča delo od doma, zato se manj ljudi izseli iz občine. Tudi npr. izobraževanja na daljavo si brez optičnega kabla ne bi bilo mogoče predstavljati.

¹²⁴ Maribor 47 minut, Slovenj Gradec 49 minut.

¹²⁵ Da je biološka vrsta na nekem prostoru domača.

¹²⁶ Avstrija (lahko tudi Nadvojvodina Avstrija in Avstrijsko cesarstvo), Avstro-Ogrska, Država SHS, kraljevina Jugoslavija (lahko tudi še Kraljevina SHS), socialistična Jugoslavija, Slovenija.

¹²⁷ Teren je strm, les bi bilo nemogoče spraviti.

ZAKLJUČEK

V Ribnici na Pohorju je na relativno majhnem prostoru mogoče pokazati več zgodovinsko in tudi naravoslovno zanimivih točk »v naravi«, kar je dobro z vidika pomnjenja. Razlago in demonstracijo v naravi dopolnjuje slikovno gradivo na učno-delovnih listih. Z dialoškimi spodbudami se je mogoče navezovati na predznanje oz. logično sklepanje, tako da pristop ni le frontalen. Praktična izvedba bi sicer verjetno pokazala, da je potrebna še kakšna prilagoditev itinerarija oz. časovnice. Vendar se učna pot po Ribnici na Pohorju kaže kot izjemno dobra obravnava tem lokalne zgodovine, trajnostnega razvoja in digitalizacije.

LITERATURA

- Brus, Robert. (2012). Drevesne vrste na Slovenskem. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Gričnik, Anton. (2003). Pohorska besedna samorastnika: Brata Miklavec in njune izvirne povesti. Celje: Grafika Gracer.
- Mlinarič, Fredi, Jože Roškar, Ana Hudernik (ur.). (2003). Škof Držečnik med nami. Župnija Ribnica na Pohorju: Ribnica na Pohorju.
- Pušnik, Herman (ur.). (2019). Ribniško Pohorje: kronika Občine Ribnica na Pohorju. Maribor: Grafiti studio.
- Snow, Jacqueline C., Rafal M. Skiba, Taylor L. Coleman, Marian E. Berryhill. (2014). Real-world objects are more memorable than photographs of objects. V: *Frontiers in Human Neuroscience*. Št. 8, str. 1–11.
- Torkar, Blaž (2005). Konstruktivizem pri pouku zgodovine. V: *Zgodovina v šoli*. Letnik XV. Št. 3–4, str. 41–43.

Viri slikovnega gradiva po nalogah:

- 1.)
 - a. [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/82/Stane Sever 1948 2.jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/82/Stane_Sever_1948_2.jpg) (dostop: 30. 12. 2023)
 - b. <https://freeweb.t-2.net/Vojastvo/dok/Brovstane.pdf> (dostop: 30. 12. 2023)
- 2.) Matic Kristan, zasebni arhiv
- 3.) <https://maps.arcanum.com/en/map/cadastral/> (dostop: 30. 12. 2023)
- 4.)
 - a. Maksimilijan Držečnik: Matic Kristan, zasebni arhiv
 - b. Peter Miklavc: *Pohorska besedna samorastnika*, str. 37.
- 5.) <https://maps.arcanum.com/en/map/cadastral/> (dostop: 30. 12. 2023)

POVZETEK

Članek opisuje učno pot po Ribnici na Pohorju, ki vključuje teme lokalne zgodovine, trajnostnega razvoja in digitalizacije. Učenci v središču Ribnice na Pohorju poiščejo spomenike in so pozvani k premisleku o kulturi postavljanja spomenikov. Pred vasjo si ogledajo cesto na zahod, primerjajo njeno traso s tisto na Franciscejskem katastru in si ogledajo tudi posekan rob gozda, ki ga je prizadel lubadar. Pri tem razmislijo o izkoriščanju gozda skozi zgodovino. Ogledajo si kmetijo Vinšek, na kateri se je rodil škof Maksimilijan Držečnik, in pa kmetijo Feferl, kjer se je rodil prevajalec Peter Miklavc. Učna pot se zaključi pri Sgermovi smreki, najvišjem avtohtonem drevesu v Evropi. Učna pot se izkaže kot zelo obetavna za obravnavo zadanih tem.

Avtorji prispevkov:

ZALA BLAZINA

NIKA ČESNIK

LENA FIDEL

GAŠPER HRIBERŠEK

TAMARA KLEPEC

MATIC KRISTAN

EVA KRŠTINC

DOMEN KUNIČ

POLONA MEGLIČ

JERNEJ MISLEJ

NIKA PLOHL

POLONA SALAZAR ZUPANC

KATARINA ŽMAK

***Naslov: Prispevki k didaktiki zgodovine,
Letnik XXII, št. 3***

ISSN: 1581-8713

ISSN: 1581-8721 (ELEK. VERZIJA)

Urednica: Danijela Trškan

Oblikovalka: Danijela Trškan

*Copyright © Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete UL
(za potrebe predmetov Didaktika zgodovine I, Didaktika
zgodovine II, Pedagoška praksa iz zgodovine, Terensko
delo pri zgodovini v osnovni in srednji šoli)*

Ljubljana

2024